

VÅLD I SAMKÖNADE PARRELATIONER

INTERSEKTIONALITET,
INTERNALISERAD HOMOFOBI
OCH MAKT

Sindy Daher & Esthel Abiyou
Socionomprogrammet
SC163B
JUNI 2020
Handledare: Jack Lukkerz
Examinator: Maria Afzelius

DOMESTIC VIOLENCE IN SAME-SEX COUPLES

INTERSECTIONALITY, INTERNALIZED HOMOPHOBIA
AND POWER

Sindy Daher & Esthel Abiyou
Social work programme
SC163B
JUNE 2020
Supervisor: Jack Lukkerz
Examiner: Maria Afzelius

Sökord: våld i nära relationer, våld, samkönade parrelationer, violence, same-sex, domestic violence, same-sex couples.

Abstract

It is known that domestic violence in same-sex couples is an issue that needs to be addressed similarly to the discourse of domestic violence in heterosexual relationships or violence against women. Therefore, it is of interest to examine what research there currently is to be found on the matter. There is also an importance to examine what kind of support same-sex couples can acquire from different social agencies in relation to domestic violence. Because of the limited research on the subject, there is a need for more empirical research. Due to a restricted level of knowledge within the Swedish research on this subject, the study will discuss the topics without being bound to a specific place. This actuality is taken into account however and is also analyzed in the study. The purpose of this study is to examine what knowledge there is in connection to domestic violence in same-sex couples. Additionally, the study aims to examine how the support for same-sex couples is designed in a heteronormative society. To be able to achieve this, material have been collected through previous empirical research. A systematic literary research method has been used to collect the data for this study. In the result and analysis, various themes were constructed which are used to answer the question formulations. Some of these are: the connection between homophobia and domestic violence in same-sex couples, intersectionality and power as a theory as well as how they can help analyze domestic violence in same-sex couples and also what knowledge and experience professionals have about violence in same-sex couples. These themes are in turn divided into subtitles and all the themes are related to violence in same-sex couples. It became clear during the study, that the reception HBTQ-people get from different social services as well as people in their close proximity is going to influence their prerequisites when it comes to recognizing and defining domestic violence in the relationship. This circumstance is also affected by the heteronormative society and its patriarchal structure. This is usually displayed in ignorant meetings with medical personnel, family members but also strangers. The perspective on how the discourse regarding HBTQ-people, gender and sexuality is affecting same-sex couples is also a reoccurring topic in the study. Too unsure to what extent this affect has and how negative stereotypes and norms can be extinguished, for the purpose of widening the knowledge about domestic violence in same-sex couples, there is a need for more research.

Innehållsförteckning

INLEDNING	5
1.1 Problemformulering.....	5
1.2 Syfte.....	5
1.3 Frågeställningar	6
1.4 Begreppsdefinition	6
TIDIGARE FORSKNING	7
2.1 Våldsforskningen genom tiderna	7
2.2 Förklaringsmodeller till våld på mikro- och makronivå.....	8
2.3 Sexuell positionering och makt.....	10
2.4 Olika syn på samkönade parrelationer - utifrån en kulturell synvinkel	11
2.5 Våldsoffer men även våldsutövare	11
2.6 Homofobi och dess konsekvenser	12
2.7 Heterosexismen och homofobins påverkan på våld i samkönade relationer.....	13
2.8 Föreställningar om den samkönade relationen	13
2.9 HBTQ-personer, samhällsinsatser & bemötande.....	15
2.10 Stödverksamhetens kunskap kring HBTQ-personers hälsa	16
TEORI	17
3.1 Intersektionalitet som utgångsläge.....	17
3.2 Makt som teoretiskt begrepp	18
METOD OCH METODOLOGISKA ÖVERVÄGANDEN	19
4.1 Val av metod.....	19
4.2 Sökningsprocess	20
4.3 Urval.....	20
4.3.1 Målstyrda urval.....	20
4.4 Inklusions- och exklusionskriterier	21
4.5 Förtjänster och begränsningar.....	22
4.6 Bearbetning av material.....	22
4.7 Forskningsetiska överväganden	23
4.8 Arbetsindelning	23
RESULTAT OCH ANALYS	24
5.1 Fysiskt våld	24
5.2 Psykiskt våld	24
5.3 Sexuellt våld	25
5.4 Ekonomiskt våld.....	25

5.5 Våld i nära relationer och dess kännetecken.....	25
5.6 Vem är det som utsätts för våld?.....	26
5.7 Det ideala brottsoffret	26
5.8 Den ideala förövaren	27
5.9 Våldets normalisering och uppbrottsprocessen från en våldsam partner	27
5.10 Samkönade relationer	28
5.11 Heterosexism och heteronormativitet.....	28
5.12 Heteronormativa och patriarkala strukturers påverkan på samkönade relationer	29
5.13 Jämförbar makt i relation till intersektionalitet, minoritetsstress och mikroaggressioner	30
5.14 Konsekvenser av hatbrott - internaliserad homofobi, osäkerhet och våldsutövning	30
5.15 Community och dess eventuella isolerande effekt	32
5.16 Bristande insatser och stöd samt våldets osynliggörande.....	33
5.17 Socialtjänstens arbete med våld i nära samkönade relationer	34
5.18 Hälso- och sjukvårdens arbete med våld i samkönade relationer	35
5.19 Hur kan de som arbetar med våldsutsatta HBTQ-personer fördjupa sitt arbete?	36
<i>AVSLUTANDE DISKUSSION</i>	38
6.1 Det patriarkala samhället i relation till intersektionalitet och makt	38
6.2 Homofobi - hatet med många konsekvenser	39
6.3 Arbetets utformning och den mänskliga faktorn	39
<i>Referenslista</i>	41

INLEDNING

Detta kapitel kommer behandla problemformulering, syfte och frågeställningar. Avsikten med detta kapitel är att belysa fokusområdet för denna studie samt ge en första inblick till behovet av en sådan studie.

1.1 Problemformulering

I dagens samhälle anses våld i samkönade relationer vara ett problem. Den första svenska studien kring ämnet: *Våldsamt lika och olika - Om våld i samkönade parrelationer* offentliggjordes 2006. Utefter den information som publicerades i studien går våld i samkönade parrelationer numera att jämföras med mäns våld mot kvinnor vad gäller grad av risk och allvarsamhet (RFSL, 2017). Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (2018) som för övrigt kallas benämns som RFSL, informerar om att våld som förekommer i relationer där parterna är av samma kön många gånger förblir dold eller förringas. Detta eftersom att våld i nära relationer vanligtvis anses vara en angelägenhet i heterosexuella parrelationer. Mäns våld mot kvinnor förklaras många gånger som en konsekvens av kvinnans under- och mannens överordning i samhället. Mäns våld mot kvinnliga partners blir på så vis en manifestation av den rådande könsordningen. När våld förekommer i samkönade parrelationer går därmed denna teori och föreställning inte att tillämpa på samma vis. I dessa fall påverkar både förövarens och den utsattes kön hur våldet uppfattas av omgivningen därtill vilken typ av stöd som tillhandahålls (NCK, 2018; RFSL, 2018).

Myndigheter som exempelvis rättsväsendet, socialtjänsten och hälso- och sjukvården samt det arbete som utförs där, är konstruerat på ett visst sätt. När det gäller våld i nära relationer är arbetet främst utformat efter att det är kvinnor som söker stöd, detta till följd av att de utsatts för våld av en partner av manligt kön. Arbetsformen inom dessa samhällsinstitutioner är formade efter "heteronormen", liksom stora delar av samhället i övrigt (Elertson & McNiel, 2020; NCK, 2018). Heteronormativitet är ett begrepp som används för att beskriva föreställningen om att heterosexualitet är det "naturliga" och "normala" samt det mest eftersträvarvärda sättet att leva på. Heteronormativitet genomsyrar allt från normer och media till uppfostranstekniker och arbetsmiljöer. På grund av denna omständighet är inte samhället lika väl rustat för att bemöta människor som inte identifierar sig som heterosexuella eller som inte identifierar sig som kvinnor (RFSL, 2018; NCK, 2018). Med detta sagt går det att konstatera att möjligheten till professionell hjälp är mycket begränsad för personer som utsätts för våld i samkönade relationer. De flesta kvinnojourer och mansjourer riktar sig främst till heterosexuella personer och många homosexuella personer uppfattar dessa verksamheter som "heterosexuellt kodade", eller som tidigare nämnt heteronormativa. Konsekvensen av denna brist på kunskap och vägledning har blivit att HBTQ-personer många gånger saknar identifikation och därmed referensramar för att definiera och förstå det våld som dem utsätts för (NCK, 2018).

1.2 Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka vilken forskning och kunskap det finns kring våld i nära relationer mellan samkönade par. Vidare är syftet att undersöka hur samhällsinstitutionerna ser ut för våldsutsatta personer i samkönade relationer som söker hjälp i ett heteronormativt samhälle.

1.3 Frågeställningar

1. Hur ser forskningsläget ut vad gäller våld i samkönade parrelationer?
2. Hur ser samhällsinsatserna ut för våldsutsatta personer i samkönade relationer som söker hjälp?

1.4 Begreppsdefinition

Vi kommer att använda oss av samlingsbegreppet HBTQ som står för homosexuella, bisexuella, transpersoner och queerpersoner i denna studie. Vi kommer även att använda oss av begreppen samkönade parrelationer och våld i nära relationer. För att läsaren skall få en förståelse för begreppen har vi valt att förklara dem nedanför.

HBTQ: Samlingsbegreppet som står för homosexuella, bisexuella, transpersoner samt personer med queera uttryck och identiteter. H:et och b:et beskriver ens sexuella läggning. Alltså vem man är kapabel till att bli kär i eller helt enkelt attraheras av. T:et innefattar definitionen om sitt kön samt hur man uttrycker sitt kön. Queer kan däremot röra både könsidentitet, sexuell läggning, sexuell praktik samt relationer (RFSL, 2020).

Homosexuell: En person som är kapabel till att bli kär i eller attraherad av någon av samma kön (ibid.).

Bisexuell: En person som är kapabel till att bli kär eller attraherad av en annan person oavsett kön (ibid.).

Transperson: En person som delvis eller inte alls identifierar sig med sitt biologiska kön. Begreppet handlar om könsuttryck och könsidentitet och har ingenting med den sexuella läggningen att göra (ibid.).

Queer: Queer är ett begrepp som kan innebära en rad olika saker. Det grundar sig i kritik mot idéer om normalitet i fråga om sexualitet och kön. Därtill hur vi placeras i olika fack som utgångspunkt i könsbinaritet och heterosexualitet som norm. Alltså ett ifrågasättande av övervägande idéer om hur människor skall leva i sexuella relationer men även i andra relationer, samt hur vi skall bilda familj osv. (ibid.).

Samkönade parrelationer: Ett samkönat par består av två personer med samma kön som är i en kärleksrelation med varandra (RFSL, 2018).

Våld i nära relationer: Våld i nära relationer är ett begrepp som används för att beskriva alla handlingar som används mot en partner eller en före detta partner i syfte att skrämja, kränka eller skada personen. Att tvinga en person att göra något mot sin vilja eller att en person tvingas avstå från saker som personen vill göra anses också vara en form av våldshandling (Stiles-Shields & Carroll, 2015; Moser Hällen & Sinisalo, 2018). Våldet som utövas i nära relationer särskiljs från det våld som förekommer i det offentliga rummet. Detta på grund av den omfattande skillnaden mellan att utsättas för våld av en helt okänd person och att förövaren är en närstående person i offrets liv. När en person utsätts för våld i nära relationer finns det emotionella band mellan offer och förövare vilket därmed influerar personens val och möjligheter i relation till våldet och våldsutövaren (Moser Hällen & Sinisalo, 2018).

TIDIGARE FORSKNING

Våld i samkönade relationer är ett relativt ungt forskningsområde som utvecklades i USA på 1980-talet. Forskningen har utövats inom flera vetenskapliga kunskapsområden, bland annat klinisk psykologi, psykologi, socialt arbete, kriminologi, juridik, socialt arbete, kommunikationsvetenskap samt genusvetenskap (NCK, 2018).

I detta kapitel kommer vi att redogöra för det rådande forskningsläget kring ämnet. Avsnittet kommer att beröra ämnen såsom våldsforskningen genom tiderna samt förklaringsmodeller till våld på mikro- och makronivå. Även teman som rör sexuell positionering, makthierarkier, samhällsinsatser samt homofobi och dess inverkan kommer att belysas. Detta kapitel är väsentligt för att få en förståelse för ämnet och det rådande forskningsläget samt för att kunna redogöra för ett resultat och analys.

2.1 Våldsforskningen genom tiderna

En rad olika förståelseperspektiv har grundats inom våldsforskningen för att beskriva förekomsten av våld i både icke-samkönade relationer och i samkönade relationer. Runt 1970-talet var det heterosexuella kvinnors våldsutsatthet som uppmärksammades av kvinnorörelser i olika världsdelar. Det som mest uppmärksammades var framförallt det våld som män utövar mot kvinnor. Vilket beskrevs som ett samhällsövergripande- och folkhälsoproblem. Det internationella samfundet har beskrivit mäns våld mot kvinnor som ett brott mot kvinnors mänskliga rättigheter. All slags diskriminering av kvinnor avskaffades i december 1993 av FN:s generalförsamling. I deklARATIONEN står det om könsrelaterat våld där man menar “varje könsrelaterad våldshandling som resulterar i eller sannolikt kommer att resultera i fysisk, psykiskt eller sexuell skada eller lidande för kvinnor, inklusive hot om sådana handlingar, tvång eller godtyckligt frihetsberövande, vare sig det sker offentligt eller privat”. I deklARATIONEN har man konstaterat att våld mot kvinnor innebär ett hinder för jämställdhet och en kränkning av kvinnors mänskliga rättigheter. DeklARATIONEN menar också att staten bör vidta alla åtgärder för att utplåna våld mot kvinnor. Det har också inneburit att konkreta riktlinjer utvecklats på området, dock saknas juridiskt bindande internationell reglering om mäns våld mot kvinnor (FN, 1993).

Den genusvetenskapliga våldsforskningen skapade en feministisk analys som beskriver våld som ett maktmedel som män nyttjar för att upprätthålla en överordnad position samt för att underordna kvinnor. Mäns våld mot kvinnor beskrivs enligt analysen som en könsbaserad företeelse som framkallas av patriarkala samhällsstrukturer. Kvinnojoursrörelsen blev här en framträdande aktör när det kom till att definiera och synliggöra problematiken. Både inom våldsforskningen och kvinnojoursrörelsen framställs ett analytiskt försök som har kommit att kallas ett könsmaktsperspektiv. Syftet var att studera hur kön och makt var integrerat med varandra men även problematisera det avvikelseperspektiv som genomsyrat tidigare studier av våld i nära relationer. Skillnaden från tidigare förklaringsmodeller har man tolkat våldet som en konsekvens av olika typer av avvikelse orsaker, exempel psykiska sjukdomar, biologiska skillnader, alkoholpåverkan samt social utsatthet. Man ville alltså utifrån könsmaktsperspektivet uppmärksamma hur våldet på diverse sätt normaliseras och socialt accepteras. Könsmaktsanalysen har i största grad sitt ursprung i den radikalfeministiska teoribildningen som anser att mäns våld mot kvinnor inte kan förklaras som “onormalt” eller “avvikande” (Merrill, 1996; Wendt H. & Åse, 1999).

NCK (2009) uppmärksammar att juristen Catherine A. MacKinnon var en av de första representanterna för den radikalfeministiska teoribildningen. I hennes teoretiska arbeten

bedömer hon sexualitet och sex som sociala konstruktioner grundade i mäns strukturella överordning. Hon menar att sexuella relationer utanför de patriarkala omfattningarna är en omöjlighet då sexualitetens kulturella funktion utgår från mäns överordning och kvinnors underordning. MacKinnon menar även att lesbiska kvinnor påverkas av dessa strukturer lika mycket som heterosexuella kvinnor. Detta synsätt har ifrågasatts av lesbiska feminister. En av dem är Adrienne Rich som menar att den lesbiska relationen tillåter kvinnor att skapa egna relationer, något som hon anser motverkades av heterosexualitetens obligatoriska följd (NCK, 2009).

Analysen av våld och sexualitet, enligt radikalfeminismen, har problematiserats inom flera teoribildningar. Den kritik som riktats är framförallt antagandet att genuspositioner är fast knutna till över- och underordning. Positionerna integreras genom de sociala genusen *kvinnor* och *män* vilket betyder att en förståelse av maktrelationer i samkönade relationer inte ges plats i den teoretiska modellen. Från ett queerfeministiskt perspektiv riskerar uppmärksamheten på mäns våld mot kvinnor och mäns makt över kvinnor att reproducera och upprätthålla en uppfattning om kvinnor som offer. Det problematiska blir att sociala, kulturella och etniska olikheter mellan kvinnor inte tas med i analysen. Queerfeminismen vill snarare problematisera de normer som upprätthålls och skapas när förbindelsen mellan män och kvinnor står i centrum för analysen (NCK, 2009).

Diskussionen har även varit kritisk till om denna analys som utarbetats för att förklara våld i icke-samkönade relationer är användbara på våld i samkönade relationer. Några teoretiker har kritiserat bärkraften i dessa analyser när det handlar om att förklara samkönat relationsvåld medan andra menar att teorierna behöver justeras för att i större utsträckning sammanställa heteronormativa maktstrukturer och undersöka dess påverkan. Det har även poängterats att könsmaktsstrukturer fungerar på en samhälls nivå och har en effekt på homosexuella mäns och lesbiska kvinnors relationer, men att dessa mönster inte kommer till uttryck på samma utsträckning som i heterosexuella relationer (NCK, 2018).

En faktor som diskuterats är hur maktrelationer i samkönade förhållanden skall undersökas. Framst har frågan rört sig om hur lesbiska relationer, såsom exempelvis ett "butch/femme-par" uppfattas i denna analys. Butch är en term för en lesbisk kvinna som väljer att klä sig i normativt "manliga" kläder och beter sig normativt "manligt". Motsatsen till butch är det som kallas den lesbiska femme, med andra ord en kvinna som klär sig i det som förväntas av en kvinna, alltså i normativt "kvinnliga" kläder och beter sig normativt "kvinnligt". Några teoretiker menar att maktrelationerna i de heterosexuella förhållandena överförs i den lesbiska relationen medan andra snarare uppmärksammat att den lesbiska gestalten utmanar maktordningen mellan könen och tillför därmed till att rubba kopplingen mellan dominans/maskulinitet och underordning/femininitet (NCK, 2009).

2.2 Förklaringsmodeller till våld på mikro- och makronivå

När det kommer till forskning vad gäller våld i samkönade parrelationer, ligger stort fokus på i vilken utsträckning våldet utförs samt hur våldet tar sig uttryck i dessa relationer. Det som dock brister i forskningen och som inte lika ofta undersöks är hur våldet kan förklaras. Detta uppmärksammar Chitra Raghavan et al. (2019) i sin artikel. Hon menar på så vis att dessa studiers empiriska slutsatser lämnas förhållandevis obearbetade. Hon förklarar att våld i samkönade relationer endast studerats under relativt kort tid, vilket kan bidra till tomrummet gällande förklarandet av våldet (Raghavan et al., 2019). Olika försök till teoretisering av våldsbegreppet i relation till samkönade parrelationer har dock utvecklats inom fältet. Forskningen kan delas upp i två grenar. Å ena sidan studeras modeller där fokus ligger på

individbaserade förklaringar till våldet, vilket benämns som mikronivå. Å andra sidan studeras modeller där fokus ligger på dem strukturella förklaringarna, vilket benämns som makronivå (Raghavan et al., 2019).

En tes som är genomgående i forskningen, på både mikro- och makronivå, är att våldet på flera sätt har sin utgångspunkt i maktutövning. Raghavan et al. (2019) hävdar att strävan efter kontroll och makt är delad för förövare oavsett sexuell identitet och kön (Raghavan et al., 2019). Sociologen Gregory Merrill (1996) har skapat en teoretisk modell som sammanställer feministiska studier av kön med individualpsykologiska faktorer. I sin artikel "Ruling the Exceptions: Same-Sex Battering and Domestic Violence Theory", studerar Merrill dels individuella aspekter av våld såväl som sociokulturella aspekter i syfte att begripa och tolka våld i lesbiska parrelationer (Merrill, 1996). Ett utgångsläge i analysen är att dessa två perspektiv inte utesluter varandra, utan snarare tillför en djupare förståelse för fenomenet med hjälp av att ett sociopsykologiskt perspektiv sammanförs med individuella och strukturella faktorer. Detta ger en bredare bild av våld i samkönade parrelationer och tillför en generaliserbarhet i förhållande till ämnet (ibid.).

Den individualpsykologiska teorin används bland annat av Katrina Kubicek et al. (2015) vilket hon belyser i sin artikel. I artikeln diskuteras vikten av att våld snarare bör studeras utifrån förövarens psykologi hellre än utifrån personens kön. Hon menar att våldsutövning i samkönade relationer, på samma vis som i icke-samkönade relationer, har sin grund i förövarpsykologi. Därav ligger stor vikt på att utreda och identifiera förövarens beteenden samt tolka dessa. Trots detta är inte deras analys helt könsneutral, då kön till viss del kan spela roll i mäns våldsutövning eftersom att maskulinitet och våld på flera sätt går hand i hand (Kubicek et al., 2015).

Våld i samkönade relationer kan analyseras utifrån sociopsykologiska förklaringsmodeller. Dessa förklaringsmodeller presenteras av Beth Zemsky (1990) i hennes kapitel i antologin *confronting lesbian battering: a manual for the battered women's movement*. Zemsky (1990) pekar ut tre huvudsakliga omständigheter som bidrar till att våld i nära relationer förekommer. Dessa är att: förövaren har ett inövat våldsbeteende, med andra ord har personen i viss mån lärt sig att bruka våld, förövaren har tillfälle att bruka våld, samt att förövaren aktivt väljer att tillämpa våld. Ett inlärt våldsbeteende har flera gånger sin grund i att en person bevittnat och/eller upplevt våld i sin familj under sin uppväxt. Inläringen av våldet fortlöper men sker i etapper. Den våldsutövande personen är endast en observatör av våldet, sedan vägleds personen till att själv bruka våld, till sist förstärker den våldsutövande personen sin egen självkänsla genom våldet. Våldsutövningen utgör på så vis en stärkande och belönande funktion (Zemsky, 1990).

Trots denna inlärningsprocess, som flertal människor genomgår, är inte tillämpning av våld ett givet resultat. En avgörande faktor till att personer faktiskt väljer att utöva våld mot andra är huruvida möjligheterna ser ut att undkomma juridiska och sociala påföljder och bestraffningar. Kubicek et al. (2015) syftar till att visa att samhällsliga strukturer påverkar personers tillgång till makt och motstånd, därmed även deras benägenhet och möjlighet till våldsutövning. En person som anses strukturellt överordnad har större förutsättningar att tillämpa våld mot en partner från en strukturellt underordnad grupp utan att riskera negativa konsekvenser. Dem samhällsliga maktstrukturerna anses inte ge upphov till våldet per definition, däremot skapar dem en miljö där våldsutövande och våldsamma beteenden i stor grad är legitima och till och med förstärks. Enligt denna modell beror våldets konstruktion på den psykologiska inlärningsprocessen, som exempelvis innefattar internaliserade

uppfattningar och inrotade beteenden. Trots detta belyses tesen om att dessa processer är ett resultat av kulturella och strukturella förhållanden på samhällslevelig nivå (Kubicek et al., 2015).

När dessa olika nivåer studeras och analyseras parallellt kan en vidare begripa varför majoriteten av våldsförövare i heterosexuella parrelationer är män, tillika varför kvinnor inte brukar våld mot sin partner i heterosexuella relationer i samma utsträckning som män. Denna analys går även hand i hand med den intersektionella analysen. Kvinnor är strukturellt underordnade män i samhällslevelig kontext, detta i samband med den inlärd psykologiska processen har en betydelse när en heterosexuell man väljer att tillämpa våld mot sin partner. I ett samhälle där kvinnor på en strukturell nivå är dominerade, medför även förutsättningar för en våldsutövande man att även försöka upprätthålla den ordningen i det privata utrymmet (Kubicek et al., 2015). I analysen gällande samkönade par går maktaspekten att finna i homofobi och rädslan för att bli bemött homofobiskt, vilket kan ha en betydande roll för förövarens maktposition. Om den våldsutsatta personen möjligtvis är mer isolerad på grund av en underordnad position, vilket kan bero på sexuell läggning, klass, religion etc., ökar möjligheten för den våldsbenägna partnern att utöva våld mot sin samkönade partner utan negativa påföljder. Trots detta påpekar Kubicek et al. (2015) att även om en person som enligt samhällsleveliga normer har ett socialt övertag över sin partner, föreligger fortfarande risken för personen att utsättas för våld. Genom kontinuerlig psykisk och/eller fysisk misshandel kan en persons strukturella överordnade positionen brytas ner. Resultatet blir då att personen inte längre kan tillämpa den makt och resurser som personen hade tillgång till förut. På så vis behöver inte våldsutövaren vara överordnad sin partner, utan kan istället använda våldet i syfte att underordna sin partner (Kubicek et al., 2015).

2.3 Sexuell positionering och makt

Katrina Kubicek et al. (2015) förklarar hur sexuellt beteende och sexuell positionering kan komma att påverka maktdynamiken i ett förhållande mellan två män. För att kunna förstå hur makt och maktutövning tar sig form i manliga samkönade relationer samt hur detta sedan kan resultera i våld i nära relationer, ställdes unga homosexuella män frågan gällande vem dem ansåg inneha mer makt i deras intima förhållanden. Majoriteten av svaren handlade om sexuell positionering. Flera av dem unga männen konstaterade att den person som tar sig an den mottagande rollen i analsex, så kallat en "bottom", även utmynnade i att denna person får en underordnad maktposition i relationen. Dem fortsätter med att beskriva bottoms som generellt mer undergivna, svagare samt för "kvinnan" i förhållandet. Denna position ansåg flera av männen även påverka personens möjlighet till kontroll över sexuella beslut i relationen. Flertal av dem unga männen i studien menar även att bottom-positionen kopplas till ett antagande om att personen har en stark emotionell anknytning till sin partner, vilket dessutom sätter mannen i fråga i en ännu mer potentiellt sårbar situation (Kubicek et al., 2015).

Den sexuella positioneringen i manliga samkönade parrelationer jämfördes ofta med heterosexuella pars differentiering, detta eftersom att det finns en föreställning om att mannen som har bottom-positionen tar sig an rollen som "kvinnan" i relationen. Dessa könade jämförelser förekom flitigt i studien, då det förefaller att respondenterna har ett bristande vokabulär i relation till att karaktärisera rollerna som män tar sig an i samkönade relationer. Mannen i relationen som framstår som mer "flamboyant" eller feminin, beskrivs många gånger som mindre bidragande till relationen i jämförelse med personen som anses mer maskulin. I vissa fall målas bilden upp av att bottom-positionen är den mindre åtråvärda positionen i relationen, såvida personen i fråga inte "verkligen finner den njutningsfull". Denna uppfattning diskuterades av ett antal respondenter i grupp då vissa homosexuella män

inte har en viss preferens när det kommer till att “ta emot” eller att vara den som “ger”, denna hållning kallas för “versatile”. Vad gäller två män som båda är versatile, blev ändå den märkbara ståndpunkten i diskussionen att den man som blir bottom på något vis har “förlorat” (Kubicek et al., 2015). Till skillnad från en bottom, som på flera sätt framställdes som undergiven, beskrivs “Tops” som personen som sörjer för förhållandet och därmed övertar den mer traditionellt manliga rollen. En av männen i studien förklarar att han upplevde vissa handlingar som hans uppgift eftersom att han är en top. Han berättar att han hämtar och lämnar sin partner på personens arbetsplats samt bjuder ut honom så mycket han kan. När mannen i fråga inte upplevde att dessa handlingar uppskattades tillgrip han våld mot sin partner (ibid.).

2.4 Olika syn på samkönade parrelationer - utifrån en kulturell synvinkel

Nancy L. Baker et al. (2013) belyser hur olika etniska, nationella, religiösa och kulturella ramar måste beaktas i forskning kring våld i samkönade relationer. Trots växande stöd för HBQ-personer världen över, finns det signifikanta skillnader vad gäller acceptans för samkönade parrelationer i olika kulturer. Dessa olikheter i fråga om social acceptans skapar en viss kontext som relationer, oavsett läggning, måste förhålla sig till och detta präglar även vilken typ av relationsstöd som finns att erhålla (Baker et al., 2013). Rapporterade fall av våld i samkönade parrelationer skiljer sig beroende på kön och olika etniska tillhörigheter, vilket indikerar att forskning och analys bör vara multidimensionell. Utan en parallell och mångfacetterad analys förblir diverse faktors påverkan, såsom kön, sexuell läggning, etnicitet, klass och kultur, osynliga. Olikheterna vad gäller social acceptans påverkar dessutom vilka personer i samkönade relationer som upplever diskriminering, samt i vilken utsträckning. Flera forskare påstår att det stigma som fortfarande präglar homosexualitet kan komma att förstärka våldet i samkönade parrelationer (Li et al., 2019; Carvalho et al., 2011). I sin artikel *Lessons from examining same-sex intimate partner violence* uppmärksammar Baker et al. (2013) resultaten från Adam M. Messingers sekundära analys av USA:s National Violence Against Women Survey. Hon rapporterar att det är mer sannolikt att HBTQ-personer utsätts för all typ av våld i nära relationer i jämförelse med sina heterosexuella motparter (Baker et al., 2013).

Kön som en social konstruktion kan likaså komma att påverka personers uppfattning av våld och skada. Att känna skada och att skada andra uppfattas olika från person till person, men kan även generaliseras utifrån könen. En kan dra en allmän slutsats om att vissa personer, främst kvinnor, inte är vana vid att hantera dispyter genom att “vi tar det där ute” till skillnad från en person som är van vid våldsamma fysiska bråk och spel. För en del personer anses en örfil vara våld, medan vissa antyder att en våldsyttning måste orsaka bestående skada för att kategoriseras som våld (Baker et al., 2013).

2.5 Våldsoffer men även våldsutövare

I artikeln “*Internalized homophobia and relationship quality among same-sex couples: The mediating role of intimate partner violence*” redovisar Xiaomin Li et al. (2019) resultatet från sin dyadiska studie, där han har undersökt våld i samkönade parrelationer från båda parternas perspektiv. Det framgår att en majoritet av paren som deltog i studien har båda varit förövare såväl som offer under tiden som dem varit i en relation. En av anledningarna till detta är att personer i samkönade relationer kan ha en så kallad “jämförbar” maktställning och därmed är sannolikheten större att den som blir utsatt för våld sedan “ger tillbaka”. Den jämförbara maktställningen visar sig främst i samkönade parrelationer då två personer av samma kön kan betraktas inneha samma andel fysisk styrka i relation till varandra samt likvärdig social status

i relation till samhället. Därtill är utbredningen av våldsutövning under en period om 1 år högre i denna studie, jämfört med tidigare studier där man undersökt ett generellt urval av heterosexuella par och samkönade par (Li et al., 2019).

2.6 Homofobi och dess konsekvenser

Homofobi är ett uttryck som beskrivs som en uppfattning eller en medveten värdering hos en individ, en grupp eller ett samhälle som visar en starkt negativ syn på homosexualitet och bisexuella människor. Jack Drescher (2016) uppmärksammar att begreppet homofobi associeras med den amerikanska psykoterapeuten George Weinbergs forskning där han definierar homofobi som en "rädsla för att vara nära homosexuella" (Drescher, 2016). Detta kan i sin tur leda till att det blir ett uttryck som en aversion mot homosexuella eller i en sorts av diskriminering mot homosexuella (Lamontagne et al., 2018).

Sarah Lafleur (2015) påpekar att forskningen belyser olika förklaringsmodeller som tillämpats för att beskriva homofobins mekanismer. Ett synsätt är att homosexualitet stör vad som anses vara en naturlig organisering av genus och sexualitet. Det man har undersökt hos homofobin är en maskulinitetsforskning som en central grundregel i organiseringen av samhällsliga makthierarkier. Hon lyfter fram Michael S. Kimmel som är en amerikansk sociolog och maskulinitetsforskare. Han menar att homofobin syftar till att känneteckna maskulinitet samt att upprätthålla heterosexualitetens maktposition i makthierarkin. Detta perspektiv kan i sin tur leda till att homofobin förstås som en utökad expanderad form av sexism som kan leda till att det grundar sig i ett internaliserat förakt av femininitet. Detta blir oftast ett uttryck i form av rädsla för att inte ses som tillräckligt maskulin. "Genusreglerna" inom maskulinitet handlar därför om att ta avstånd från det som uppfattas som normativt "feminina" uttryck och beteenden. Inom det man kallar den psykoanalytiska forskningen har homofobin tytt som ett uttryck för en undertryckt homosexualitet hos den person som är homofobisk. Homofobin förklaras här enligt förklaringsmodellen att en internaliserad motvilja som syftar sig mot den egna sexuella orienteringen. Forskare uppmärksammar också att homofobin inte bara existerar inom den heterosexuella befolkningen. De menar även att den heterosexuella och den homosexuella befolkningen lever i en samhällslig kultur som är behärskad av heteronormativa föreställningar. Konsekvenserna av dessa föreställningar blir att homosexualitet framställs som någonting avvikande (Lafleur, 2015).

Li et al. (2019) förklarar att homofobin och heteronormativitet i samhället får en stor betydelse då dess inverkan på våld i samkönade relationer är ett centralt forskningsområde. Dessa faktorer tillför ett ökat utanförskap i den samkönade relationen något som i sin tur gör att par-relationen blir ett slutet system. Heterosexismen och homofobin kan begränsa det samkönade parets handlingsutrymme. Det betyder att det kan leda till att exempelvis de samkönade paren undviker att visa sig som par i sociala sammanhang, de låter bli att tala om sin relation i miljöer där den sexuella orienteringen förmodas orsaka negativa reaktioner och en rädsla för att söka hjälp och stöd hos samhällsliga verksamheter där en riskerar att bli homofobiskt bemött. Ursprungsfamiljen kan också ha svårigheter med att acceptera sitt barns sexuella läggning, vilket också resulterar i att de har svårt att vara öppna med sin relation för sin familj (Li et al., 2019).

Även den samhällsliga isoleringen kan sägas att HBTQ-relationen skapar speciella förutsättningar när det handlar om våld i samkönade relationer. Heterosexistiska och homofobiska strukturer skapar en miljö där för vissa mekanismer frodas, som till slut kan leda till våld i den samkönade relationen. De samkönade relationerna blir på så sätt utlämnade till varandra och kan i vissa fall sakna det sociala skyddsnät som heterosexuella personer har tillgång till ifall de utsätts för våld. Människor som utsätts för våld i samkönade relationer är alltså dubbelt utsatta. Detta beror på att de blir både våldsutsatta men även drabbade av social

stigmatisering av samhället på grund av sin sexuella läggning. Detta blir framförallt synligt när drabbade hbtq-personer söker hjälp för sin våldsutsatthet då det blir nödvändigt för den våldsutsatta att berätta om sin sexuella läggning. Rädslan för att bli homofobiskt bemött kan alltså vara en faktor som leder till att en person som blir våldsutsatt inte söker hjälp (Li et al., 2019).

2.7 Heterosexismen och homofobins påverkan på våld i samkönade relationer

Innebörden av homofobi, heterosexism samt dess effekter för våldsutövningen i ett samkönat förhållande är ett område som undersökts i ett flertal studier. Det som också har studerats är hur en heteronormativ syn på förövare och offer berör hanteringen av våldet i samhället. En faktor som har understrukits är vikten av att undersöka diverse typer av våldsutövning i en integrerad analys. Gail Mason är en australisk jurist som har studerat sexuell orientering, genus, juridik och hatbrott, och hon menar att HBTQ-personers våldsutsatthet inte går att separera från deras sociala kontext (Mason, 1997). Detta framgår även i RFSL:s (2018) rapport om HBTQ-personer som har svårigheter att lämna förhållandet trots våldet som förekommer i relationen. Detta för att personen i fråga sett relationen som en stor trygghet då hen i sitt övriga liv utsatts för homo-bi-eller transfobi. Den rädslan som hen bär kan handla om att personen inte kan berätta för sina föräldrar eller närstående att hen är homo-bi eller trans eftersom hen fruktar att föräldrarna och/eller deras närstående uttalar sig homofobiskt eller att de någon gång gjort det. Utifrån sin HBTQ-identitet kan personen i fråga känna en stark samhörighet med den våldsutövande partnern. Detta för att hen har svårt att hitta någon att prata med vilket kan leda till att offret inte kan avgöra hur pass allvarliga konsekvenser som kan medföras av en våldsam partner. Detta kan såklart hända alla som är våldsutsatta men just för HBTQ-personer kan detta vara extra påtagligt eftersom de har färre eller inga personer att anförtro sig åt (RFSL, 2018).

RFSL (2018) beskriver hur en person upplevt sitt uppbrott från en våldsam partner i relation till sin omgivning. Personen i fråga var inte öppen med sin sexuella läggning vilket gjorde att ensamheten förstärktes. Även rädslan att komma ut på jobbet förstärkte känslan av ensamheten på grund av rädslan för homofobiska påhopp. Hen hade svårt att finna mening och sammanhang efter att ha lämnat sin partner. RFSL (2018) menar att hade personen i fråga varit heterosexuell så hade denna process inte varit så påtaglig eftersom hen hade haft flera att vända sig till för att få råd och gå vidare.

2.8 Föreställningar om den samkönade relationen

Felaktiga antaganden och myter om homosexuella relationer samt våldsutövning i dessa relationer har fått kritiska konsekvenser när våldsutsatta personer sökt hjälp och stöd. Därtill har samkönat våld identifierats som ett problem och forskningen tyder på att det fortfarande består vissa myter angående vad våld i samkönade relationer innebär. RFSL (2017) menar att dessa myter på olika sätt införlivas av HBTQ-personer (RFSL, 2017).

NCK (2018) exemplifierar Dena Hassouneh och Nancy Glass undersökning av vilka antaganden och föreställningar om våld i lesbiska relationer. Hassouneh är en amerikansk professor i vårdvetenskap och Glass är en amerikansk professor i folkhälsovetenskap. De har utgått från bisexuella och lesbiska kvinnor som utsatts för våld i en nära relation och vad dessa själva beskriver. Studiens syfte var att undersöka dels vilka olika typer av myter som förekommer om våld i lesbiska relationer samt hur bisexuella och lesbiska kvinnor internaliserar dessa beteenden. Hassouneh och Glass intervjuade 52 kvinnor som menar att de

antingen utsatts för våld av en före detta partner av samma kön eller en nuvarande partner av samma kön. De berättade även att de själva utövade våld mot sin före detta partner eller sin nuvarande partner. Kvinnorna fick även i uppgift att själva förklara vad de tycker begreppet "våld i nära relationer" innefattar genom att använda sig av sina egna erfarenheter. Ett stort intresse i studien var att belysa vad respondenterna tolkade som potentiella riskfaktorer vilket kunde resultera i att kvinnorna utsattes för återkommande övergrepp. Förutom detta ställdes också frågor om vilka tänkbara hinder som respondenterna menade fanns när det handlade om bisexuella och lesbiska kvinnors möjligheter att söka hjälp och stöd för sin våldsutsatthet. Resultatet av studien visade att fyra mytbildningar var i synnerhet framträdande i materialet (Hassouneh & Glass, 2008).

"Tjejer slår inte andra tjejer", *"Myten om den lesbiska utopin"*, *"Cat Fight"* och *"Att spela det kvinnliga offret"* var de fyra myterna. *"Tjejer slår inte andra tjejer"* var en av myterna och syftar på antaganden om att kvinnor inte är våldsamma och inte utövar våld mot en annan kvinna. Denna uppfattning innebar bland annat att lesbiska kvinnor hade problem med att definiera sina erfarenheter av våld som just parrelationsvåld men också att de i sin kontakt med serviceorgan och organisationer som arbetar med våld i nära relationer möttes av motsvarande antaganden (Hassouneh & Glass, 2008; RFSL, 2017). Detta komplicerade deras möjlighet att få passande hjälp och stöd. Uppfattningen om att det våld som finns i samkönade relationer inte är lika allvarligt eller inte kan jämföras med mäns våld mot kvinnor var också en uppfattning som förövarna i flera fall använde i syfte att få offret att tro att våldet var en normal del i relationen. Många av de utsatta respondenterna berättade att de antog att våld var något som hörde till i en parrelation. Tidigare forskning har också visat att kvinnor som ingår i sin första samkönade relation är mer sårbara för våldsutsatthet. Detta kan bero på att det personen i fråga saknar erfarenhet från tidigare relationer och därför inte har andra erfarenheter att jämföra med (Hassouneh & Glass, 2008; Länsstyrelserna, 2018).

"Myten om den lesbiska utopin" är en föreställning om den lesbiska relationen som en fristat från våld och dominans. Utifrån denna idébildning är maskulinitet och våldsamhet nära förknippade. Lesbiskt samliv innebär distans från makthierarkier och den våldsutövning som man kan tänka sig om man är i en relation med en man och som enligt denna mening påverkar kvinnors liv negativt. Den problematiska konsekvensen av detta synsätt är att man målar upp kvinnor som icke-våldsamma, fredliga och kärleksfulla. Detta leder till att föreställningen reproduceras och försvårar en bisexuell och lesbisk våldsutsatt kvinnas möjlighet att tolka och förstå erfarenheter av partnermisshandel (Hassouneh & Glass, 2008).

"Cat Fight" syftar på uppfattningen om att en kvinna inte är kapabel till att orsaka en annan kvinna verklig skada. Fysisk misshandel mellan två kvinnor ses inte som något allvarligt eftersom kvinnor inte har samma fysiologiska kapacitet och styrka som män. En av de vanligaste stereotyperna om kvinnor är att kvinnor uppför sig "hysteriskt" och "känslomässigt" i konfliktsituationer. På grund av denna uppfattning så har människor, som bevittnar våld mellan kvinnor, en viss tendens att underskatta våldets allvarliga omfattning. En lesbisk relation riskerar alltså, på grund av detta, bagatelliseras och förminskas (Hassouneh & Glass, 2008).

Baker et al. (2013) belyser även Glass & Hassounehs studie där de utifrån respondenternas yttrande redovisar att en metod bland kvinnor som utsätter sin partner för våld är "att spela det kvinnliga offret" för att undgå rättsliga påföljder. Många av respondenterna berättar om situationer då polisen kommit till platsen där våldet ägt rum och misslyckats med att uppfatta vem som är offret och vem som är förövaren. Förövaren har därmed agerat det "kvinnliga offret" enligt den stereotypa modellen och därmed har polisen övertygats av förövarens "skådespeleri" och gripit fel person. Andra faktorer som exempelvis kvinnans kroppsstorlek

kan också ha en stor betydelse, enligt respondenternas uttalande om polisens bedömning. Kvinnan som var mindre i sin kroppsbyggnad ansågs oftare vara den våldsutsatta partnern. I intervjuerna framfördes även att rättsväsendets personal hade förutfattade antaganden om maktrelationer i femme/butch-förhållanden. Det framgick att lesbiska kvinnor som visat sig vara mer normativt "maskulina" ansågs vara mer våldsamma än kvinnor som visat ett mer normativt "kvinnligt" eller "femme" beteende då de betraktats vara passiva. En femme kvinna betraktades, som en följd av dessa hypoteser, vara offer för misshandeln till skillnad från en "butch" eller en "maskulin" kvinna då man anser att hon är förövaren i relationen. Resultatet av denna studie tolkas som att de stereotypa föreställningarna om kvinnligt beteende och lesbiska relationer på flera olika sätt försvårar ett professionellt bemötande av bisexuella och lesbiska kvinnor som utsätts för våld i nära relationer (Baker et al., 2013).

2.9 HBTQ-personer, samhällsinsatser & bemötande

I flera studier har frågan om varför HBTQ-personer i så liten utsträckning söker hjälp och stöd hos sociala myndigheter uppmärksammas. Faktorer som kan beskriva detta är bland annat HBTQ-personers upplevelser av att bli homofobiskt bemötta. En annan faktor är också myterna och de felaktiga antaganden som lett till att våldsutsatta personer som sökt stöd och hjälp inte fått rätt och passande behandling. I flera undersökningar diskuteras arbetsmetoder och verksamheters program. Dessa lägger dock framförallt fokus på hur frågor om samkönat partnervåld integreras och inkluderas i arbetet med våldsutsatta heterosexuella kvinnor och det främsta arbetet för att bekämpa våld mot kvinnor av män (Elertson & McNiel, 2020; RFSL, 2017).

RFSL (2017) har genomfört 6 nationella kunskaps- och attitydmätningar bland HBTQ-personer i syfte av att undersöka deras erfarenheter av stöd och hjälp från diverse samhällsinstanser. Majoriteten av de intervjuade upplevde svårigheter i deras samtal kring att vara våldsutsatta. De hade ingen kännedom om vart de skulle vända sig och hade inte många personer i deras omgivning som de kunde prata med om deras upplevelser. Deras partner som var våldsutövaren, utnyttjade denna isolering för att bevara kontrollen över deras partner. Vid frågan om HBTQ-personernas erfarenheter av att söka hjälp från allmänna program som jobbade med våldsutsatta samt stödverksamheter som organiserades av HBTQ-organisationer, berättade många att deras känslor varit blandade. En del berättade att de kände oro inför att våld i samkönade relationer skulle uppfattas som något som utfördes ömsesidigt och att personalen inte skulle ha någon kunskap om våld i samkönade relationer. Många av HBTQ-personerna som utsatts för våld och vänt sig till stödverksamheter, berättade att de upplevt att de blivit heterosexistiskt bemötta (RFSL, 2017).

I RFSL:s rapport *Kunskap och erfarenheter av arbete med våldsutsatta hbtq-personer* (2018) berättade några av kvinnorna att de ansåg att deras erfarenheter av våld kommer att ge en negativ syn av lesbiska relationer. Några av kvinnorna berättade även att de upplevde att de var illojala mot deras partner när de berättade om sina erfarenheter av våld för personer inom HBTQ-sfären. Denna känsla uppkom när de våldsutsatta kvinnorna hade pratat med en gemensam bekant till paret. De våldsutsatta kvinnorna kände oro inför att den bekanta skulle känna sympati med den våldsutövande partnern och att den bekanta skulle informera partnern om att kvinnorna sökt hjälp. De två främsta faktorerna när det kom till att söka hjälp var oron inför att förlora sin anonymitet då de tagit kontakt med en person inom HBTQ-samhället. Det fanns även en oro inför att bli bemött på ett heterosexistiskt eller ett homofobiskt sätt om de skulle söka hjälp utanför HBTQ-sfären. De skulle helst vilja söka hjälp av en HBTQ-organisation som kunde lova dem anonymt stöd. I de situationer där det inte fanns en möjlighet att söka hjälp från en HBTQ-organisation, var de villiga att söka hjälp från

allmänna verksamheter (RFSL, 2018). En del av kvinnorna sade dock att dessa verksamheter utgick från en heteronormativ syn på våld i nära relationer. I samband med att kvinnorna var kritiska till hjälpen de fått av exempelvis hälso- och sjukvården och sociala myndigheter, ansåg de även att dessa verksamheter hade en väldigt väsentlig samhällsfunktion. De menade att det inte var realistiskt att utgå från att all slags hjälp och stöd skulle kunna erbjudas av HBTQ-organisationer. En viktig faktor som beskrevs av kvinnorna var dock att det skulle finnas kompetens hos personalen i att bemöta våldsutsatta HBTQ-personer. Sammanfattningsvis visade resultaten att lesbiska och bisexuella kvinnor önskar olika typer av stöd och hjälp. Detta påverkades till en viss del av var i uppbrottsprocessen kvinnorna befann sig. Kvinnorna sökte främst hjälp av bekanta eller HBTQ-organisationer för att därefter få praktisk hjälp av allmänna myndigheter (RFSL, 2018; RFSL, 2017).

2.10 Stödverksamheters kunskap kring HBTQ-personers hälsa

I sin artikel "*Assessing counseling services where the rainbow doesn't shine: A heterosexism audit study*" redogör Richard Q. Shin et al. (2020) för den heterosexism som finns inom vården samt för den bristande kunskapen vad gäller HBTQ-personers hälsa. På grund av de sociala påfrestningar och trakasserier som HBTQ-personer utsätts för är sannolikheten större att dessa personer kommer att lida av någon typ av psykologisk ohälsa i jämförelse med heterosexuella personer. Därav är det inte förvånande att det generellt är fler HBTQ-personer som vänder sig till olika typer av rådgivningstjänster för psykisk ohälsa än heterosexuella personer. Trots detta råder en otydlighet gällande kvalitén på insatserna för HBTQ-personer och om yrkesutövarna inom området omedvetet brukar ett heterosexistiskt arbetssätt eller ej, vilket beror på att forskningsläget är relativt litet. Att vidare undersöka hur HBTQ-personer bemöts inom hälso- och sjukvården samt andra myndigheter är väsentligt för att kunna analysera huruvida de kan få det stöd de behöver i samband med de konsekvenser som kan medfölja en våldsamt relation (Shin et al., 2020).

Shin et al. (2020) antyder att det är möjligt att öppen heterosexism har minskat i samband med skiftande sociala normer. Trots detta lever heterosexistiska fördomar kvar och observeras samt studeras inom fältet. Han redovisar att sexualitetsminoriteter som bor i lantliga områden innehar en större risk för att inte ha tillgång till kompetent och försäkrande stöd från yrkesutövare inom psykisk ohälsa. Öppet heterosexistiska beteenden hos terapeuter har framkommit till en viss grad. Däremot är det vanligare med skymda heterosexistiska handlingar, så kallad modern heterosexism, inom den yrkeskategorin. Skymd heterosexism kan visa sig hos en välmenande och stödjande person som inte tolererar homofobiska ståndpunkter, men som trots det inte fullständigt lyckats synliggöra sina egna fördomar och på så vis förstärker och reproducerar heteronormativitet ovetandes. Modern heterosexism är väldokumenterat inom litteraturen som har sin grund i studier där fenomenet studerats, det vill säga i relation till HBTQ-personer som har gått i terapi. Shin et al. (2020) belyser en milstolpsstudie om ämnet. I studien framgår det att terapeuters och andra yrkesverksammas diverse heterosexistiska beteenden, såsom brist på grundläggande kunskap kring frågor som påverkar HBTQ-personer, brist på förståelse vad gäller socialt förtryck av sexualitetsminoriteter samt avfärdande av HBTQ-identiteter, medförde att insatsen betraktades som ohjälpsam. Detta resulterade i att sannolikheten var större för klienten att avstå från att söka sig tillbaka till mottagningen efter det första mötet. Av studien framgår även att endast 30% av de yrkesverksamma som identifierade sig som män och heterosexuella bedömdes vara till hjälp för HBTQ-klienterna (Shin et al., 2020).

TEORI

Detta kapitel kommer behandla studiens teoretiska utgångspunkter. Nedanför redogörs intersektionalitet som utgångsläge och hur intersektionalitet kan ge en djupare förståelse i analysen av våld i samkönade parrelationer. Avsnittet omfattar dessutom makt som teoretiskt begrepp i syfte att nyansera resultatet utifrån ett maktperspektiv. Dessa två teorier kommer således att knyta an till det resultat och den analys som presenteras i senare i studien.

3.1 Intersektionalitet som utgångsläge

Det teoretiska begreppet intersektionalitet myntades av den amerikanska juristen Kimberlé Crenshaw (1991) i hennes artikel, "Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics and Violence Against Women of Color". I artikeln använder hon begreppet för att beskriva icke-vita kvinnors upplevelse av att utsättas för olika former av diskriminering, som många gånger grundas i *både* rasistiska och sexistiska samhällsstrukturer. Hon ville i sin artikel belysa hur icke-vita kvinnors levnadsvillkor och identitet utformas efter flera maktsitueringar, såsom kön och etnicitet, samtidigt och inte som två separata företeelser. Crenshaw menade att denna typ av problematisering och perspektiv saknades inom den feministiska och antirasistiska rörelsen (Crenshaw, 1991).

Intersektionalitet som begrepp används i dagsläget för att synliggöra hur diverse samhällsstrukturer och maktordningar samverkar. Kärnan i teorin grundar sig i att olika faktorer såsom, kön, etnicitet, funktion, genus, klass, ålder och sexuell orientering, bör beaktas då dem alla möts och skapas i skärningspunkten mellan ett flertal olika samhälleliga maktordningar. Dem olika maktsitueringarna som nämns ovan analyseras och samspelet mellan över- och underordnade egenskaper framträder. Vilka situeringar som blir över- eller underordnade utgörs av det sociala sammanhanget som är beroende av geografisk plats, tid och rum. Termen intersektionalitet kommer från det engelska verbet "to intersect" som betyder att korsa eller genomskära. Intersektionalitet har framförallt blivit ett flitigt teoretiskt redskap när det kommer till att analysera makt och dess tillämpning. Intersektionalitet är ingen ideologi eller enhetlig rörelse, utan kan snarare användas som ett redskap i syfte att analysera och förstå omvärlden (Crenshaw, 1991).

Intersektionalitet kan användas på olika sätt. Det sätt som används i denna studie är det intra-agerande perspektivet. Genusforskaren Nina Lykkes (2010) definition av det intra-agerande perspektivet. Hon redogör för perspektivet på detta vis:

"Den dynamiska sammanflätningen av sociala kategorier och särskiljande maktordningar, samt hur dessa ömsesidigt är sammanflätade och hopsnärjda i varandra i konstant föränderliga konfigurationer under ständig omförhandling" - (Lykke, 2010).

I det intra-agerande perspektivet betraktas makt som ständigt växlande. Makten är flyktig och rör sig beroende på social kontext och samhälleliga strukturer. På så vis är detta perspektiv oförutsägbart och komplext. Trots detta är perspektivet av stor betydelse för att kunna förstå och analysera komplexiteten och variabiliteten i en persons livssituation. Konkret kan den intra-agerande intersektionella analysen ge en förståelse för hur förtryck samverkar i praktiken. Detta anses särskilt viktigt i arbetet med våld i nära relationer. Utifrån den intra-agerande modellen är vissa diskrimineringsgrunder svåra att skilja på, som exempelvis kön och sexualitet, som ofta är sammanflätade, intra-agerande. En kan även använda sig av det additiva intersektionella perspektivet, där personer kategoriseras enligt grupper (såsom, HBTQ eller homosexuell). Dessa grupper analyseras utifrån att grupperna förhåller sig till

varandra och analyseras självständigt. Det intra-agerande perspektivet skapar istället en ingång till en nyanserad analys, där en kan undersöka hur olika kategoriseringar/tillhörigheter påverkar varandra och personens levnadsvillkor (Lykke, 2010).

3.2 Makt som teoretiskt begrepp

Makt bör ses som en multidimensionell konstruktion som hela tiden formas och omfördelas, både på det individuella planet men även på ett strukturellt plan. Makt är alltid bundet till tid och rum. En domare kan inneha en formell makt utifrån sin profession, när hon utövar sitt yrke som domare i en rättsal. Samma domare kan dock vara rädd för att bli utsatt för ett hatbrott på vägen hem, när hon håller sin flickväs hand på tåget. Strukturer, tid och sammanhang fungerar gemensamt. Maktstrukturer upprätthålls i ett samspel mellan restriktiva normer och samhällsliga processer, såsom lagstiftning, institutioner och resursfördelning. Att repetera normativa handlingar eller att av andra tolkas som en normativ person, ger vanligtvis fördelar och tillgång till makt. På så sätt påverkar samhällsliga normer hur makt utformas. Den som bryter mot normer eller anses normbrytande kan uppleva motstånd i det vardagliga livet och i livet i helhet. Detta till skillnad från dem som upprepar normer och många gånger blir bekräftade i dessa handlingar, och därmed inte märker av denna maktstruktur. En central tanke vad gäller normer och hur dem formar makt, är den uteslutande och stigmatiserande dispositionen samt hur över- och underordning ter sig som en naturlig del av samhället (Mattsson, 2015).

Maktstrukturer är lättare att upptäcka i vår vardag om vi undersöker dem på en strukturell nivå. Nivån kan dock uppfattas som skild och abstrakt från vår egen verklighet. Detta på grund av att vi människor inte vill se, eller har svårt att se, att strukturerna faktiskt finns i vår vardag. Vi har en viss tendens att se vissa saker men också bortse från andra. Alltså, det vi redan har uppfattat blir tydligt för oss men det som motsäger oss blir vagt. Undantag finns också i våra vardagserfarenheter och de undantag som är tydliga för oss är exempelvis män som tar ut all sin föräldradighet eller en kvinna med invandrarbakgrund som har ett arbete. Dessa undantag hjälper oss att förklara bort förtryck och makt som redan finns omkring oss. Dock motbevisar inte dessa exempel att det inte finns strukturell orättvisa och ojämlikhet mellan män och kvinnor som grupper, utan undantagen visar att det finns individuella män och kvinnor som trotsar dessa strukturer. Undantagen är också konkreta bevis på att uppfattningen om biologiska olikheter som i förväg bestämmer hur kvinnor och män gör olika saker bara är en föreställning (Mattsson, 2015).

Vi har olika upplevelser av världen, men i vårt sociala och gemensamma utbyte kommer vi gradvis överens om hur vi skall förstå, tolka och ordna den. För länge sedan var det exempelvis inte konstigt att kvinnor inte fick äga egendom, rätten till att rösta eller utbilda sig. Medan idag hade det varit väldigt konstigt om kvinnor inte hade samma rättigheter som män att till exempel rösta, driva företag eller utbilda sig. Föreställningar om syn på familj och föräldraskap håller också på att ändras. Exempelvis så har tanken på att homosexuella par skaffar barn och bildar familj varit väldigt främmande för många. Tanken är än idag främmande för vissa men det positiva är att vi kan se en förändrad lagstiftning som gör att homosexuella har rättigheten att adoptera samt att lesbiska par kan inseminera (ibid.).

För att kunna förstå hur konstruktionen av vad som normaliseras och vad som är avvikande samt hur maktstrukturer upprätthålls måste vi uppmärksamma överordnade kretsar. Detta på grund av att deras maktposition ger dem företräde i fråga om att definiera hur världen skall uppfattas. Detta är något som kan komma att påverka hur vi människor kommer att tolka och förstå världen. Men även hjälpa oss att förstå grunden för de strukturella orättvisorna som finns i vårt samhälle (ibid.).

METOD OCH METODOLOGISKA ÖVERVÄGANDEN

Detta kapitel kommer behandla vår metod. Vi redogör för vilken metod vi använt oss av i vår uppsats. Vi redovisar vår sökningsprocess som beskriver hur vi hittat vår vetenskapliga litteratur samt vad vi inkluderat och exkluderat i vår sökning. Vi redogör även förtjänster och begränsningar där vi förklarar vad vi tycker har gått bra och vad som har gått mindre bra. Vi kommer även in på tematisering av arbetet och hur vi tänkt kring det. Slutligen presenteras arbetsindelningen.

4.1 Val av metod

I denna uppsats har en kvalitativ metod använts där vi samlat in information som beskriver vårt ämne till skillnad från en kvantitativ metod som mäter den. Målet var att forska djupare i ämnet för att samla in så mycket information som möjligt. Att använda sig av en kvalitativ metod med inriktning på en systematisk litteraturstudie gör att vi får en djupare förståelse av vår frågeställning (Bryman, 2018). En systematisk litteraturstudie innebär att systematiskt söka och kritiskt granska olika typer av litterära källor för att sedan sammanställa denna litteratur samt i syfte att sedan studera datainsamlingen. Den systematiska litteraturstudien riktar sig till att skapa en sammanställning av data från tidigare utförda empiriska undersökningar. Systematisk litteraturstudie har sitt fokus på aktuell forskning inom valt område och syftar till att finna beslutsunderlag för klinisk verksamhet. Litteraturen består av informationskällan och datainsamlingen som bygger på vetenskapliga rapporter eller vetenskapliga tidskriftsartiklar. Det som skall ingå i en litteraturstudie är relevant forskning inom ett område, det finns alltså inga regler om antal studier (Forsberg, 2016).

Vi använde oss av en kvalitativ ansats för att börja vår datainsamling och analys samtidigt. Under den inledande fasen upptäckte vi oväntade mönster som gjorde att frågeställningen utvecklades. Vi inledde den kvalitativa forskningsansatsen med att formulera frågeställningen i problemformuleringsfasen och därmed bestämde vi hur studien lades upp. Med en kvalitativ forskningsmetod är målet att utveckla begrepp som hjälper oss att förstå sociala fenomen och på ett systematiskt sätt framhäva betydelser, upplevelser och meningar som olika företeelse som bör analyseras i sin helhet. Vi har arbetat utifrån ett teoretiskt ramverk för att forma datainsamlingen och analysen. Denna metod har använts då syftet är att granska tidigare forskning (Eriksson Barajas et al., 2013).

För att en litteratursökning ska vara effektiv är det en fördel att börja med artiklar, avhandlingar och rapporter som skriver om det ämne som man avser att studera. Dessa är oftast inte lika långa som böcker och det kan därför vara lättare att läsa igenom dem. De artiklar, avhandlingar och rapporter som är aktuella, är även sammanställda genom forskning och därigenom har vi funnit flera artiklar som varit relevanta för studien och därmed också använts. När man börjar med att läsa aktuella artiklar, avhandlingar och rapporter kan detta vara ett effektivt sätt att få en bild av området som ska studeras (David, 2016). Materialet till uppsatsen har hämtats från vetenskapliga artiklar som vi har fått fram från olika databaser såsom SwePub, Libris, Psycinfo samt Google scholar. Det viktiga i en systematisk litteraturstudie är att hitta sökstrategier som passar för att underlätta arbetet. De sökord vi bland annat använt oss av är *våld i nära relationer*, *violence*, *same-sex*, *våld*, *samkönade*, *domestic violence*. På så sätt har vi hittat relevanta vetenskapliga artiklar och rapporter för kunna besvara våra frågeställningar (Forsberg, 2016).

Materialet i uppsatsen har under arbetets gång analyserats utifrån en metaanalys. Metaanalysen är en form av systematisk litteraturstudie vilket betyder att det är en samling data från flera studier. Genom att läsa olika vetenskapliga publikationer har vi till slut kunnat

framställa ett resultat där vissa gemensamma slutsatser går att ta. Vår studie är på så vis en sammanställning av den information som framkommit i dem vetenskapliga källor som vi läst. Sammanvägningen av data från flera olika undersökningar tillåter analys av ett bredare datamaterial. Några få undersökningar ger inga garanterade svar utan tillsammans kan resultaten från små men flera undersökningar bli användbara. Styrkan hos metaanalysen finns i metodiken för att sammanställa resultat från olika undersökningar. Ännu en styrka är den systematiska kvalitetsvärderingen som innefattar studier av vetenskaplig kvalitet (ibid.).

4.2 Sökningsprocess

Datum	Databas	Sökord	begränsningar	Antal träffar	Valda artiklar
200401	Libris	“Våld i samkönade relationer”	Peer reviewed, Elektroniskt och tryckt material via biblioteket	1	0
200401	Swepub	“Våld i samkönade relationer”		4	0
200403	Psycinfo	Violence AND* “same sex”	Peer reviewed, Elektroniskt och tryckt material via biblioteket 2010-2020	157	5
200422	Psycinfo	“domestic violence” AND* “same sex partners”		59	1
200503	Psycinfo	“Domestic violence”, “same sex”	Peer reviewed, Elektroniskt och tryckt material via biblioteket 2010-2020	86	3
200514	Google Scholar	“Same sex”, “domestic violence”		-:-	203

4.3 Urval

4.3.1 Målstyrda urval

Ett målstyrt urval har använts i denna studie. Majoriteten av de urval som används i kvalitativa undersökningar är målinriktade urval eller ett målstyrt urval av något slag. Det som binder samman diverse former av målstyrda urval är att urvalet skapas utifrån målen med studien så att analysenheterna utses på grundval av kriterier som gör det möjligt att svara på forskningsfrågorna. För att diskussionen skall kunna sättas in i ett sammanhang måste vi utgå från två användbara distinktioner som har använts i sammanhang med målstyrda urval. Bryman (2018) refererar till Teddlie & Yu och menar att de urskiljer mellan urval som metod och kallar det för sekventiellt urval. Det innebär en skillnad mellan icke-sekventiella och

sekventiella urval. Det sekventiella tillvägagångssättet innebär ett urval som en utvecklingsprocess där forskaren generellt börjar med ett initialt urval och därefter breddar urvalet på så sätt att det kan bidra till forskningsfrågans svar. Med ett bestämt tillvägagångssätt för ett målstyrt urval, blir urvalet mer eller mindre fastställt i inledningen av undersökningen och inget tillkommer till urvalet under forskningens gång.

Tillvägagångssättet vid urvalet styrs av forskningsfrågorna, dock är urvalet relativt bestämt i inledningen av forskningsprocessen. Bryman (2018) refererar även till Hood som pratar om två olika urvalsprocedurer, villkorliga urval samt priori urval. Ett målstyrt urval är villkorligt eftersom kraven för analysenheterna blir mer omfattande under forskningsprocessen. Urvalet av litteratur styrs än en gång av forskningsfrågorna. Vid ett priori urval är kraven för urval av litteratur bestämt i början av undersökningen. Kraven är än en gång utvecklade för att svara på forskningsfrågorna, dock utvecklas inte kraven under forskningsprocessen. Kriterierna för urval förändras i samband med undersökningens gång och i samband med att forskningsfrågorna utökas eller ändras (Bryman, 2018).

4.4 Inklusions- och exklusionskriterier

När vi väl bestämde oss för vilka frågeställningar vi skulle ha så började vi direkt söka på vetenskapliga artiklar. Vi använde oss till en början av Libris och skrev in "våld i samkönade relationer" men fick endast upp en träff som bestod av en film från SVT play. Detta trots att vi tryckt in att vi endast ville ha artiklar. Därav var inte just den källan relevant för vår studie. Andra gången använde vi oss av Swepub och fick upp 4 träffar. En av de var en rapport som vi redan hade i bokform. De andra 3 sökträffarna ansågs inte vara relevanta då de inte handlade om just det vi eftersökte, en handlade bland annat om familjeliv hos samkönade parrelationer. Dessa valde vi att inte ta med eftersom att dem inte var specifika nog för att besvara våra frågeställningar gällande våld och samhällsinsatser. De andra gångerna använde vi oss främst av Psycinfo där vi förstod att vi var tvungna att dela upp orden och även använda oss av engelska begrepp. Så vi sökte istället på "Violence" AND* "same-sex" bland annat, vilket gav oss 157 träffar. Östlundh (2017) menar att alla databaser inte har en tesaurus och i bibliotekskatalogerna är de väldigt sällsynta. Därför finns det istället något som heter "ämnesordlista" som fungerar ungefär på samma sätt som tesaurusen. Det enda undantaget är att man inte kan se relationerna mellan termerna (Östlundh, 2017).

Så som med systematiska litteraturstudier så hjälper inklusionskriterier oss att ta beslut om vilka källor som skall vara med i uppsatsen och vilka som inte skall vara med. Utifrån arbetets frågeställningar och syfte bestämde vi kriterierna för sökningarna i databaserna som vi använde. De vetenskapliga artiklar som vi eftersträvade och använde oss av var artiklar som var "peer reviewed". Detta för att de är kvalitetsgranskade och håller därmed en hög standard. Vi valde även att prioritera artiklar som var publicerade mellan år 2010-2020 då vi ville använda oss av aktuell forskning. En annan inklusionskriterie var att artiklarna skulle vara skrivna på svenska eller engelska eftersom det är två språk som vi är bekanta med. Artiklarna var även relevanta för vår frågeställning och vårt syfte (Forsberg, 2016).

Trots att vi försökte eftersträva artiklar som var publicerade mellan 2010-2020 så valde vi ändå att använda oss av artiklar som var publicerade innan 2010. Detta för att det fanns väldigt mycket forskning innan 2010 som var relevant för just vår studie. Men också för att många av de rapporter som vi använt oss av hänvisade till de primära källorna. Därav kunde vi djupdyka i den primära källan och få fram våra svar från ursprungskällan. Rapporterna har sedan använts som ett komplement till den primära källan.

4.5 Förtjänster och begränsningar

De förtjänster som vi tänkt på är om vi exempelvis jämför en litteraturstudie med intervjuer som metod. En av förtjänsterna är att det kan vara lättare att hitta resultat till uppsatsen med hjälp av litteratur. Dels för att all litteratur finns att söka på internet samt på bibliotek till skillnad från att söka upp, kontakta och att intervjua personer, vilket kräver mycket tid. Att föra intervjuer om detta ämne bör även beaktas ur ett etiskt perspektiv. Detta då inte alla vill ställa upp i en intervju då det kanske är vissa våldsutsatta som inte vill prata om sina erfarenheter samt att det kan vara svårt att få tag på våldsutsatta HBTQ-personer som vill prata om sin våldsutsatthet. En annan förtjänst som Denscombe (2018) pratar om avseende systematiska litteraturstudier är att de är trovärdiga. Syftet med dessa typer av studier är att ge en opartisk sammanställning över den forskning som finns om ämnet. Tillvägagångssättet är noggrant och transparent i syfte att välja ut och analysera relevant forskning. Denscombe (2018) menar att detta stärker resultatets trovärdighet och ökar trovärdigheten i de slutsatser som dras.

Begränsningar med att använda sig av en systematisk litteraturstudie kan bland annat vara att det inte är möjligt att granska all forskning som finns om ämnet som vi avser att studera. Vi behöver göra ett urval av den forskning som vi väljer att analysera. Genom detta urval finns det en risk att vi eventuellt går miste om relevanta artiklar som hade kunnat ändra, påverka eller på något sätt bidra till resultatet. Vi är även begränsade då vi endast har ett visst antal sidor som vi får skriva, vilket även begränsar mängden av forskning som kan analyseras. En del forskning har möjligtvis valts bort på grund av denna begränsning vilket eventuellt ändrar resultatet.

En annan begränsning kan vara vilka sökord man använder. Man kan ha använt felaktiga sökord vilket leder till ett annat resultat. Man kan även ha missat sökord som är bättre än de man använt. David (2016) menar att det är av stor vikt att forskaren väljer relevanta nyckelord som ska styra sökningen. Använder man felaktiga nyckelord eller irrelevanta nyckelord, kan detta styra sökningen i fel riktning. För generella nyckelord kan generera alltför många texter vilket försvårar för forskaren. Lämpliga nyckelord kan vara tidpunkter, tidskrifter, författare eller begrepp så som kön eller brott (David, 2016).

En begränsning var även att många träffar visade sig vara utländsk forskning vilket inte alltid är applicerbart på det svenska samhället eftersom HBTQ-frågan skiljer sig från land till land och är väldigt komplex (RFSL, 2018). Trots detta analyseras även resultatet utifrån denna aspekt i syfte att nyansera det utfall som framkommit. Resultatet är därför inte bundet till en specifik geografisk plats (David, 2016).

4.6 Bearbetning av material

Under inhämtningen av litteraturen som använts i studien har olika teman identifierats utifrån det resultat som har framkommit. Innehållet i dessa teman har framkommit i flera källor och har därefter formulerats i olika avsnitt, vilket vi därefter har använt i analysdelen. Detta kan beskrivas som en tematisk analys. Enligt Bryman (2018) är de vanligaste angreppssätten, när det handlar om kvalitativ data, det som benämns för tematisk analys. Strategier som har sin grund i teori eller exempelvis kritisk diskursanalys har oftast en analys med en klar bakgrund eller en analys som framställts utifrån olika tekniker. Tematisk analys skiljer sig från detta, en tematisk analys är ett sökande efter teman som kan hittas i många tillvägagångssätt vid en kvalitativ metod där syftet är att analysera data. Detta kan exempelvis hittas i en narrativ

analys eller i en kvalitativ innehållsanalys. Ett tema kan beskrivas som en kod av många forskare, det kan även beskrivas som en samling av flera koder.

De tre teman som främst uppmärksammats i studien är makt, våld och intersektionalitet. Dessa tre teman är de större teman som beskriver mer eller mindre vårt arbete. Dock har vi fördjupat oss i varje tema för att förstå innebörden och för att koppla det till vår tidigare forskning samt syfte där vi också valt att dela in varje stycke i olika teman.

4.7 Forskningsetiska överväganden

Under valet av metod fördes en diskussion om att använda sig av intervjuer eller textanalys. Genom att använda sig av en metod med intervjuer finns det ett antal etiska överväganden som forskaren måste ha med sig och reflektera kring. I forskningsetiken finns det en stor del som behandlar frågor som rör hur intervjupersonerna behandlas samt skyddas från skador. Här begränsas forskningsetiken till etiska överväganden som rör intervjupersonerna (Vetenskapsrådet, 2017).

Då vi använde oss av en textanalys behövde vi inte reflektera kring just de etiska överväganden som beskrivs ovan. Vi har däremot reflekterat kring vår förförståelse om ämnet samt hur våra egna åsikter, fördomar och tankar, eventuellt kan påverka vår analys av resultatet. Resultatet hade exempelvis kunnat tolkas annorlunda av en annan person med en annan förförståelse om ämnet. Det är därför viktigt att ständigt vara medveten om detta för att vara så objektiv som möjligt. Vi har pratat med varandra om detta genom hela studiens gång för att resultatet ska tolkas och analyseras så konkret som möjligt.

4.8 Arbetsindelning

Arbetet är skrivet av två studenter, Sindy Daher och Esthel Abiyou. En arbetsdelning genomfördes för att studien skulle kunna slutföras inom den tidsram som fanns. Sindy Daher har formulerat metoddelen och Esthel Abiyou har formulerat problemformulering, teori och abstract. Resterande delar av studien har båda studenterna gjort tillsammans för att vara lika delaktiga i arbetet som möjligt samt uppnå en så röd tråd som möjligt. Studenterna har tillsammans läst igenom arbetet och varit överens om upplägget och innehållet.

RESULTAT OCH ANALYS

”Den som tillfogar en annan person kroppsskada, sjukdom eller smärta eller försätter honom eller henne i vanmakt eller något annat sådant tillstånd, döms för misshandel till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader” - (Brottsbalken, 1962: 700, 3 kap. 5 §).

I detta kapitel behandlas det resultat som framkommit av tidigare forskning samt andra litterära källor. I detta kapitel beskrivs flera våldsbegrepp för att läsaren skall få en förståelse vad innebörden av våld är och kan se ut samt för att uppmärksamma det våld som ibland osynliggörs i samkönade parrelationer. I detta kapitel berörs ämnen som: olika typer av våld i parrelationer, vad våld i nära relationer innefattar samt deras kännetecken, vilka föreställningar det finns om vem som utsätts för våld, det ideala brottsoffret och förövaren, heterosexism och heteronormativitet och dess påverkan på HBTQ-personer, olika makthierarkier, internaliserad homofobi samt hur insatser och stöd är utformade för att hjälpa HBTQ-personer samt hur olika samhällsinstanser kan fördjupa sitt arbete med våldsutsatta HBTQ-personer.

5.1 Fysiskt våld

Fysiskt våld är den typen av våld som många i första hand associerar med våld i nära relationer. Det fysiska våldet är många gånger det första våldsuttrycket som den våldsutsatta själv kan känneteckna som en våldshandling. Fysiskt våld kan yttra sig på olika sätt. Allt från att rivas, knuffas och nypas till grövre våld som visar sig genom att slå, kväva, sparka etc. Även fastbindning, inlåsning, våld med redskap samt övriga handlingar som framkallar fysisk smärta kategoriseras som fysiskt våld. Våldsutsatta kan i vissa fall förbise “mindre” grova våldshandlingar då de inte anser att de utsätts för våld. Det mindre grova våldet är lättare att ignorera som en konsekvens av en normaliseringsprocess av våldet i relationen. Just därför är det viktigt att dessa handlingar lyfts fram som en del av ett konsekvent våldsmönster som inte bör bortförklaras (Moser Hällen & Sinisalo, 2018).

5.2 Psykiskt våld

Det psykiska våldet är många gånger det första våldsuttrycket som visar sig i en parrelation. Psykiskt våld förefaller främst vara den typ av våld som bortförklaras och förminskas, trots detta orsakar det psykiska våldet oerhörd stress och skapar en stor oförutsägbarhet i relationen. Enligt våldsutsatta är det många gånger det psykiska våldet som lämnar dem djupaste emotionella ärrer (Moser Hällen & Sinisalo, 2018). Moser Hällen & Sinisalo (2018) belyser två huvudsakliga typer av psykiskt våld, kontrollerande beteende och nedvärderande beteende. Ett kontrollerande beteende kan yttra sig genom olika tillvägagångssätt som en partner använder för att övervaka samt styra den andra partners handlingar. Handlingar som används för att kontrollera kan vara att personen förföljer sin partner, spionerar på sin partner eller kräver att partnern skall redogöra för vad hen gör på sin fritid. Ett nedvärderande beteende kan yttra sig genom att våldsutsatta skuldbeläggs, utsätts för verbala kränkningar samt baktalas. Det är inte ovanligt att den som utövar våldet på olika sätt granskar och ifrågasätter sin partners val och försöker att stöpa om personen till någon som hen inte är. Psykiskt våld kan i vissa fall utmärkas genom att den ena partnern taktiskt isolerar den andra. Detta kan ske genom att försöka hindra personen från att umgås med närstående eller kontakta personer i sitt nätverk. Till följd av ett svartsjukt beteende eller hot om våld kan våldsutövaren få sin partner att isolera sig från andra. Även starka humörsvängningar kan tillföra en känsla

av otrygghet och ackommodation, vilket i sin tur kan bidra till det psykiska våldet (Moser Hällen & Sinisalo, 2018).

5.3 Sexuellt våld

Att utsättas för sexuellt våld betyder att en person tvingas till diverse sexuella handlingar mot sin vilja och/eller till våldsamma sexuella handlingar. Sexuellt våld innefattar sexuellt tvång och våldtäkt, men även alla andra typer av sexuella kränkningar. Exempel på sexuellt våld kan vara att en person tvingas in i prostitution, tvingas att utföra sexuella handlingar med andra personer, utsätts för övergrepp när hen är medvetlös eller tvingas att titta på pornografi etc. Sexuellt våld i parrelationer omfattar även det som kallas för "tjatsex", i vissa fall även "husfridssex". Tjatsex är det som händer när en partner tjar sig till sexuella handlingar från den andra partnern eller när den våldsutsatta partnern känner sig tvingad till sexuella handlingar i syfte att undvika mer våld (Moser Hällen & Sinisalo, 2018). Utifrån flera studier görs tolkningen att det sexuella våldet är en av dem typer av våld som är svårast att identifiera och i sin tur berätta om. På grund av att svårigheterna med att karaktärisera det sexuella våldet blir konsekvenserna att upplevelsorna förminskas. Moser Hällen & Sinisalo (2018) förklarar att forskning tyder på att personer som utsätts för sexuellt våld av en partner har svårare för att berätta detta för dem i sin omgivning samt för professionella. Detta är alltså till skillnad från personer som utsätts för sexuellt våld utanför en parrelation (Moser Hällen & Sinisalo, 2018).

5.4 Ekonomiskt våld

Beroende på hur en tolkar forskningen kan ekonomiskt våld ses som en typ av kontroll eller som en typ av psykologiska förgripelser. Bortsett från hur en väljer att tolka våldet så är det tydligt att det ekonomiska våldet kan används som ett effektivt medel för att kränka och kontrollera sin partner. Ekonomiskt våld tar sig ofta uttryck i att den våldsutsatta inte har någon insyn i sin egen ekonomi eller någon som helst tillsyn i den gemensamma ekonomin. Kontrollmetoder som att den våldsutsatta måste framföra vad hen gör med sina pengar eller att personen inte har någon tillgång till ekonomin utan får en "fickpeng" är inte ovanligt. Ekonomiskt våld kan på många sätt försvåra ett uppbrott från en våldsam partner. Detta eftersom att personen i vissa fall inte har tillgång till några ekonomiska medel samt kan ha en känsla av otillräcklighet då hen inte själv hushållit med dem ekonomiska resurserna. Att tvingas till att ta ofördelaktiga beslut gällande sin egen ekonomi, såsom att ta ett kreditlån eller skrivas som ägare till ett fordon, kategoriseras också som ekonomiskt våld (Moser Hällen & Sinisalo, 2018).

5.5 Våld i nära relationer och dess kännetecken

Moser Hällen & Sinisalo (2018) förklarar att det finns flera olika kännetecken och mönster som förekommer och upprepas i våld i nära relationer. Dessa företeelser är sig lika inom parrelationer av olika kön men även i parrelationer av samma kön. En av dessa är faktumet att våld som uppstår mellan två närstående personer inte endast är ett brott enligt brottsbalken (1962:700) utan även för offret ett tillitsbrott. Personen som utsätts för våldet riskerar att förlora sin tillit till sin partner, därutöver riskerar den våldsutsatta att även förlora tilliten till omgivningen som sällan ingriper (Moser Hällen & Sinisalo, 2018). Våld i nära relationer kan på vissa sätt även beskrivas som ett dubbelt trauma. Detta eftersom att personen dels blir utsatt för våld men även tvingas förhålla sig till att våldsutövaren ständigt befinner sig nära. Till följd av detta är det inte ovanligt att våldet inte anses vara ett brott. När våldsutövaren är

en närstående finns risken att våldshandlingarna uppfattas som mildare eller att de banaliseras och avfärdas (Moser Hällen & Sinisalo, 2018).

Moser Hällen & Sinisalo (2018) berättar att våld i nära relationer kan beskrivas som ett "dolt brott". Detta eftersom att ovanstående anledningar leder till att benägenheten till att anmäla förekommande brott reduceras. Ännu en anledning är att våldet vanligtvis sker i hemmet där inga obehöriga kan höra eller se vad som pågår, till skillnad från våld som sker på allmän plats. Moser Hällen & Sinisalo (2018) belyser även att våldsutsatta, våldsutövare samt eventuella barn många gånger ser våldet som en familjebelägenhet eller hemlighet som måste undanhållas från omvärlden. Därutöver har våldsutövaren kontinuerlig tillgång till brottsoffret, i motsats till våldsutövaren som utför sitt brott på offentlig plats (Moser Hällen & Sinisalo, 2018).

5.6 Vem är det som utsätts för våld?

En föreställning som finns när det kommer till våld i nära relationer är att det är en viss typ av person, i många fall en kvinna, som hamnar i våldsamma relationer. Trots detta finns våld inom alla religioner, åldrar, samhällsklasser, etniciteter, kön och sexuella läggningar. Det finns även tydliga uppfattningar kring hur en våldsutsatt person bör agera och reagera i sin utsatthet. På grund av de föreställningar som finns ökar risken för att våldsutsatthet i vissa fall inte uppenbaras. Utöver dessa föreställningar finns dock en del faktorer som gör vissa personer eller grupper mer sårbara än andra (Moser Hällen & Sinisalo, 2018; Länsstyrelserna, 2018).

5.7 Det ideala brottsoffret

På grund av de föreställningar som finns vad gäller vem som blir utsatt för våld i nära relationer, riskerar vissa personer att inte betraktas som legitima brottsoffer. Moser Hällen & Sinisalo (2018) diskuterar föreställningen om det "ideala brottsoffret" kontra den "ideala våldsutövaren". Bilden av brottsoffret bedöms ofta vara att personen på olika sätt är svag (Moser Hällen & Sinisalo, 2018; RFSL, 2018). Personer som är unga, gamla eller sjuka anses ideala. Personens sysselsättning är utifrån samhällets normer respektabelt och personen går därmed inte att klandra utifrån ett moraliskt perspektiv. Offret är dessutom på en plats som inte kan ifrågasättas, alltså på en allmän plats på dagtid (Moser Hällen & Sinisalo, 2018). Moser Hällen & Sinisalo (2018) belyser Mari Brännvalls avhandling *Frigörelse med förhinder*, där hon beskriver hur våldsutsatta kvinnor bör framstå för att anses vara ett idealt brottsoffer i ögonen av det straffrättsliga systemet. De kvinnor som betraktas som aktiva samt är starka aktörer kan ha svårt att uppfattas som ideala brottsoffer. Detta eftersom att deras motstånd kan ses som en typ av medagerande och därför riskerar kvinnan hänföras ett ansvar för våldet som hon själv blivit utsatt för (Moser Hällen & Sinisalo, 2018). Våldsoffret bör även uppvisa synliga fysiska skador, helst allvarliga. Detta i syfte att kunna påvisa brottet. Hon förväntas vilja lämna sin förövare, vilja anmäla brottet, visa tacksamhet för polisens arbete samt i största mån medverka i utredningen, men trots detta inte formulera någon typ av förväntningar på rättsprocessen. Hon ska helst även uttrycka feminint kodade känslouttryck som att gråta eller visa sig nedstämd. Det ideala brottsoffret påstås inneha kvinnligt kön när det handlar om våld i nära relationer därav uppfattas inte män inte ofta som potentiella offer för våld (Moser Hällen & Sinisalo, 2018).

5.8 Den ideala förövaren

Den "ideala gärningsmannen" är den person eller typ av person som lättast tillskrivs förövarstatus efter misstänkt eller utfört brott. Om personen inte passar in i idealbilden är sannolikheten större att personen, trots eventuellt utfört brott, väcker sympatier hos omgivningen. Den ideala gärningsmannen är motsatsen till det ideala offret. Personen ska vara stor och ondskefull, personen är för offret okänd och kan inte på grund av personliga relationer kopplas till offret, ju mer främmande och skoningslös han verkar desto bättre. Förutom dessa egenskaper så innehar förövaren manligt kön (Moser Hällen & Sinisalo, 2018). Hur appliceras detta ideal på en kvinnlig samkönad parrelation? Det finns exempelvis ingen man i en lesbisk parrelation, därav kan en inte dra slutsatsen att en förövare behöver passa in på vissa kriterier för att överhuvudtaget misstänkliggöras eftersom att vissa förövare aldrig kommer att inneha vissa egenskaper. En kvinnlig förövare i en samkönad relation kan exempelvis vara normativt kvinnlig och för övrigt har hon en personlig relation till offret (RFSL, 2017; Moser Hällen & Sinisalo, 2018).

5.9 Våldets normalisering och uppbrottsprocessen från en våldsam partner

Utifrån HBTQ-personers särskilda utsatthet i frågan om våld i samkönade relationer, är risken större för att våldet normaliseras i relationen. En normaliseringsprocess innebär att våldsutövaren gradvis begränsar sin partners livsutrymme och samtidigt gör våldet till ett normalt inslag i relationen (Heimer et al., 2014). Normaliseringsprocessen av våld i en samkönad parrelation kan påverkas av samhällsliga strukturer således av individuella olikheter. I ett samhälle där stödet för våld i nära relationer är heteronormativt utformat finns risken för att våld i samkönade relationer inte belyses tillräckligt (Heimer et al., 2014; Elertson & McNeil, 2020; RFSL, 2018). Detta påverkar i sin tur även bilden av den våldsutsatta personens situation. Bristen på stöd och kunskap kring våld i samkönade relationer kan även spegla en bild av att frågan inte behöver uppmärksammas. Det är lättare för en person att normalisera det våld hen utsätts för när personen inte har något att jämföra med. Sannolikheten att personen i fråga internaliserar våldet blir på så vis större. Våldet införlivas i relationen och i bilden av vad som inkluderas i en parrelation (Li et al., 2019; Hassouneh & Glass, 2008). Som kvinna i en samkönad relation kan våldet osynliggöras då våldsoffret inte ser sin partner som en potentiellt våldsam person då partnern möjligtvis inte är fysiskt aggressiv och inte innehar maskulint kodade uttryck och beteenden. Våldsutövaren passar därmed inte in i mallen av hur en våldsutövare "bör" vara. Likaså kan en man i en samkönad relation förminska sin våldsutsatthet. Detta eftersom den normativa bilden som finns målar upp män som potentiella våldsförövare, men inte våldsoffer. Den våldsutsatta mannen kan därmed ha fått uppfattningen att han inte kan bli utsatt för våld av sin partner, utan ser våldet som en naturlig del av en relation bestående av två män (RFSL, 2017; Baker et al., 2013).

Även individuella förutsättningar kan komma att påverka synen på våldet i relationen. Beroende på personens uppväxt, kön, umgänge och erfarenheter, kan våldet tolkas på olika sätt. En person som bevittnat våld i familjen under sin barndom riskerar att införliva bilden av våld som ett sätt att visa kärlek samt som en naturlig del av en passionerad och kärleksfull relation (Baker et al., 2013; Zemsky, 1990). Personens kön kan även komma att påverka uppfattningen av våld och dess grad. Kvinnor är generellt inte lika fysiskt våldsbäna i jämförelse med män, vilket troligtvis påverkar synen på grad av allvarsamhet vad gäller fysisk våldsutövning (Baker et al., 2013). Umgänge och tidigare erfarenheter spelar även sin roll i denna analys. Om en våldsutsatt person främst har vänner och familjemedlemmar som själva befinner sig i våldsamma relationer av olika slag, är risken stor att våldet normaliseras samt

att stödet inte kommer att vara omfattande vid ett eventuellt uppbrott. Om en person dessutom endast haft partners som utövat våld tidigare, är sannolikheten ännu större att våldet snarare ses som en vanlig och odramatisk angelägenhet som medföljer en kärleksrelation. Om våld är det en är van vid är det svårt att föreställa sig att det skulle finnas något annat sätt att leva på (RFSL, 2017; Baker et al., 2013).

Uppbrottsprocess används som ett begrepp för att beskriva det förlopp som till slut leder till att en person väljer att lämna relationen och den våldsamma partnern, trots den fortlöpande normaliseringsprocessen (Heimer et al., 2014). Denna process kan påverkas av strukturella faktorer. Vid brist på information om vad som innefattar våld i nära relationer samt hur detta tar sig uttryck i samkönade relationer kan försvåra ett uppbrott. Därtill finns risken att den våldsutsatta inte vet vart den kan vända sig för stöd eller i vissa fall inte upplever att hen kan vända sig någonstans i sitt närområde. Personen kan även känna en rädsla för att inte bli trodd i mötet med stödverksamheter eller känna en oro över att själv misstänkliggöras som en produkt av att inte passa in i normen för vad en våldsutsatt person bör vara (Heimer et al., 2014; Moser Hällen & Sinisalo, 2018).

5.10 Samkönade relationer

Att använda *homosexuella par* som begrepp kan bli vilseledande om exempelvis någon av parterna definierar sig som bisexuell eller någon annan typ av läggning. Därför väljer forskare att använda begreppet *icke-samkönade parrelationer* eller *samkönade parrelationer*, vilket är positivt för exempelvis bisexuella för att de skall känna sig inkluderade. Dessa begrepp används för att innefatta människor av alla sexualiteter samt för att inte utgå ifrån att den heterosexuella samlevnadsformen är den självklara utgångspunkten. Tidigare användes begreppen, icke-heterosexuella parrelationer samt heterosexuella parrelationer, men dessa har blivit kritiserade just på grund av deras exkluderande ton. Förutom detta så kan det även vara exkluderande för de HBTQ-personer som definierar sig som icke-monogama och använder begrepp som exempelvis relationsanarki eller polyamori för att förklara sina relationsval. Enligt vissa forskare kan tvåsamhet ses som en ritualiserad praxis i en heteronormativ ordning samt starkt kopplat till monogami som norm (Butler, 2007). Judith Butler (2007) uppmärksammar vissa val av begrepp. Hon väljer att använda begreppet släktskapssystem för att avvika en heteronormativ syn på vad som innebär familj och relationer. Släktskapssystem innefattar relationer som inte med väsentlighet utgör den biologiska kärnfamiljen. Därför kan vänner, älskare eller tidigare partners inkluderas. Det som bör tilläggas dock, är att transpersoner lever i heterosexuella relationer och då inte involveras i begreppet samkönade relationer. Vilket också förklarar varför det finns så få transpersoner som är representerade i studier av våld i samkönade relationer (Butler, 2007).

5.11 Heterosexism och heteronormativitet

Heterosexism och heteronormativitet är två centrala begrepp. Heterosexism är ett begrepp som grundar sig i den tidigare forskningen. På senare år har en del forskare övergått till att tala om heteronormativitet. Forskare som studerat dessa begrepp menar att fokuset flyttas från enskilda homofobiska uttryck till frågeställningar som mer djupgående utforskar hur heteronormativitet och heterosexism visar sig i samhällets institutioner, i det politiska livet samt i kulturen. Begreppet heterosexism inriktar sig på hur icke-heterosexuella beteenden, relationer och identiteter underordnas, förnekas och stigmatiseras av en ideologisk struktur som upprätthåller heterosexualitet som norm. Heterosexism är på så vis ett begrepp som motsvarar en institutionell ordning. Personer som avviker från den heterosexuella normen riskerar därmed att attackeras, pekas ut men även osynliggöras och tystas ner (RFSL, 2018).

Begreppet heteronormativitet har sitt fundament i en normkritisk teoritradition där studier av språk, identiteter och makt är ledande. Tiina Rosenberg (2006) är queerteoretiker och genusvetare. Hon menar att heteronormativitet är ett antagande om att alla är heterosexuella samt att heterosexualitet är det naturliga. Heteronormativitet som begrepp syftar på forskningssammanhang där strukturer, institutioner, handlingar samt relationer upprätthåller heterosexualiteten som något naturligt, enhetligt och allomfattande (Rosenberg, 2006).

Denna forskningstradition har sitt utgångsläge i en kritisk undersökning av normer kring sexualitet och genus men även hur dessa reproduceras och upprätthålls. Heterosexualitet anses vara en normerande ordning som jämt upprätthålls, skapas och tar sig olika uttryck. Dessa uttryck bidrar till att spegla ett sorts normgivande heterosexuellt liv som det mest eftertraktade och naturliga sättet att leva. Renita Sörensdotter (2008) är socialantropolog och genusvetare. Hon beskriver heteronormativitet så här: "Att organisera sitt liv utifrån heterosexualitet innebär att inordna sig i en normativ ordning som understöds av kulturen genom olika lagar, institutioner, handlingar och relationer. Det som kallas heteronormativitet handlar alltså om mer än endast sexualitet" - (Sörensdotter, 2008:28-29).

5.12 Heteronormativa och patriarkala strukturers påverkan på samkönade relationer

Enligt Moser Hällen & Sinisalo (2018) passar våldsoffer sällan in i den mall som har målats upp, vilket kan leda till att viss våldsutövning i nära relationer förringas eftersom att det inte stämmer överens med den allmänna uppfattningen. Detta kan även i sin tur leda till föreställningar hos omvärlden om att de i högre grad får "skylla sig själva" (Moser Hällen & Sinisalo, 2018). Nationellt Centrum för Kvinnofrid (2018) belyser även denna skeva bild samt hur strukturella faktorer påverkar vår syn på våld i nära relationer. I rapporten uppmärksammas att kvinnor och män, utifrån ett intersektionellt perspektiv, inte har samma maktställning i samhället vilket i sin tur påverkar olika normer. Våldsutövande beteenden och handlingar blir på så vis en fråga om maktutövning samt en strävan efter att ta och behålla kontroll (NCK, 2009; RFSL, 2017). Både Kubicek et al. (2015) och Baker et al. (2013) menar att alla kontemporära parrelationer förblir inslutna i denna dynamik som en produkt av patriarkala strukturer, detta gäller oavsett om personerna är av samma eller olika kön (Kubicek et al., 2015; Baker et al., 2013). Hur detta visar sig i samkönade parrelationer samt försvårar situationen ytterligare kan variera. I vissa fall kan våldsutövaren besitta egenskaper som ger personen en strukturellt överordnad position som även påverkar relationen i det privata. Detta kan exempelvis handla om klass, etnicitet och religion. Det kan även handla om att en av männen i en samkönad parrelation innehar ett mer normativt maskulint utseende och beteende, vilket då anses överordna de mer normativt feminina uttryck som den andra mannen möjligtvis besitter. Kubicek et al. (2015) lyfter även fram att denna maktindelning påverkas av den eventuella sexuella positionering som paret har. I sin studie har hon intervjuat män som lever i samkönade parrelationer för att analysera sexuell positionering i relation till maktbalans i manliga samkönade förhållanden. I studien framgår det att den position som kallas för botten är mer feminint kodad och därför undergiven, detta eftersom att personen i fråga är den som "tar emot" vilket liknas vid bilden av hur en kvinna har penetrerande sexuellt umgänge i en heterosexuell relation. Positionen jämförs sedan med en annan position som kallas för top som är mer maskulint kodad och därför dominant, detta eftersom att personen i fråga är den som "ger" och därmed liknas vid bilden av hur en man har penetrerande sexuellt umgänge i en heterosexuell relation. Enligt samhälleliga normer betraktas kvinnor som undergivna och svagare, medan män betraktas som dominanta och

starka. Denna teori är grundläggande i den intersektionella analysen och av allt att döma påverkar detta till och med hur sexuellt umgänge mellan två personer omvandlas till en maktkamp (Kubicek et al., 2015). Å ena sidan kan detta komma att bli en bidragande faktor till att den mer normativt maskulina mannen brukar våld mot sin partner, som ett resultat av den makt personen besitter ur ett samhälleligt perspektiv och därmed vill behålla. Å andra sidan kan detta bli en vilseledande uppdelning då det likväl kan vara den normativt maskulina mannen som är den utsatte (ibid).

Det går inte att plocka ur individuella våldshandlingar ur en strukturell kontext. När allt kommer omkring så påverkas alla av rådande maktstrukturer, Baker et al. skriver att: "However, at the most abstract level of analysis, one inescapable fact is that despite the contemporary challenges and considerable progress, all contemporary relationships remain embedded in a superordinate macrosystem of male supremacy" - (Baker et al., 2013:186).

5.13 Jämförbar makt i relation till intersektionalitet, minoritetsstress och mikroaggressioner

Xiaomin Li et al. (2019) uppmärksammar en så kallad jämförbar maktställning mellan två personer i en samkönad parrelation. Han förklarar att två personer av samma kön med relativt lika kroppsbyggnad och samma sociala status kan inneha en jämförbar maktställning i relationen och därmed är sannolikheten större att båda personer kan agera förövare samt offer (Li et al., 2019). Trots denna analys är det värt att poängtera att maktaspekten är starkt kopplad till intersektionalitet och därmed varje individs specifika attribut. Variabler som religion, klass, sexuell läggning samt etnicitet har betydelse i maktbalansen. Därtill besitter HBTQ-personer specifik minoritetsstress som endast drabbar HBTQ-personer och därmed inte delas av heterosexuella personer. Minoritetsstress är ett begrepp som beskriver den psykosociala stress som bildas hos en person som befinner sig i en minoritetsposition i relation till majoritetssamhället (RFSL, 2018). Minoritetsstress triggas av så kallade "mikroaggressioner". Mikroaggressioner är mer eller mindre subtila negativa händelser. Det kan handla om frågor, kommentarer och blickar som speglar oförståelse eller fördomar (RFSL, 2018; Carvalho, 2011). Mikroaggressioner är många gånger omedvetna för personen som utför dem och kan vara svåra att definiera för dem som utsätts. Det handlar oftast om händelser som ofta upprepas och till sist blir ett negativt mönster. Likaledes välmenande men dessvärre olyckliga komplimanger kan även fungera som mikroaggressioner, då dessa många gånger sätter fingret på att den som utsätts avviker från normen. Att tvingas bära sin sexualitet som sin främsta kännetecknande egenskap, trots ens egna uppfattning om vikten av ens sexualitet, och att ständigt påminnas om detta kan orsaka en känsla av att "inte få lov" att flytta mellan olika tillhörigheter. Med detta i åtanke är en jämförbar maktställning som koncept inte enkel att applicera på ett samkönat par som en skulle kunna tro. Detta eftersom att två personer, trots samma kön, många gånger påverkas olika av samhällets förtryck samt innehar olika fundamentala attribut som skiljer dem åt (RFSL, 2018; Carvalho, 2011).

5.14 Konsekvenser av hatbrott - internaliserad homofobi, osäkerhet och våldsutövning

Drescher (2016) och Lamontagne et al., (2018) beskriver homofobin som ett uttryck där de menar att en person har en uppfattning eller en medveten värdering som visar stark negativ syn på homosexualitet och på bisexuella personer. Begreppet kopplas till den amerikanska psykoterapeuten George Weinberg där hans forskning menar att homofobi är "en rädsla för att vara nära homosexuella". Detta kan upplevas som en diskriminering för homosexuella eller bisexuella personer (Drescher, 2016; Lamontagne et al., 2018). Homofobin som beskrivs här

kan leda till hatbrott mot HBTQ-personer enligt RFSL:s rapport (2018). De menar att hatbrott oftast drabbar en person utifrån vad gärningspersonen tolkar eller uppfattar som ett normbrott. Oftast är det transpersoner som utsätts för homofobiska hatbrott där de även blir kallad för "jävla bög" även fast skällsordet egentligen hänvisar till sexuell läggning. Därav framgår det i rapporten att transsexuella personer inte upplever homofobiska påhopp som lika kränkande i jämförelse med andra HBTQ-personer (ibid.).

Lafleur (2015) pratar om forskningen om homofobi och olika förklaringsmodeller för homofobi. En av förklaringsmodellerna är att homosexualitet stör den naturliga organiseringen av genus och sexualitet. Homofobins syfte är att upprätthålla den normativa ordning som finns mellan heterosexualitet och könen. Dagens samhälle styrs av heteronormativa föreställningar. Till följd av dessa föreställningar blir konsekvenserna att homosexualitet betraktas som något onormalt (Lafleur, 2015). RFSL:s rapport (2018) pratar om HBTQ-personer som till följd av minoritetsstress, kan känna en samhällelig isolering. De kan känna en känsla av att inte få tillhöra eller finnas, men även känna sig bortglömda i samhället. Denna isolering skapar en osäkerhet hos HBTQ-personer. Våldsutsatta HBTQ-personer kan exempelvis uppleva en svårighet vad gäller att urskilja sina närståendes intentioner. Trots att personens närstående möjligtvis påpekar en oro för att personen ska utsättas för våld av sin partner, kan denna välmening upplevas som en homofobisk kränkning. Detta eftersom att den närstående troligtvis inte hade framfört samma åsikt om personen i fråga var heterosexuell. Anledningen till detta är att våld i nära relationer sällan är något som utomstående lägger sig i (RFSL, 2018).

Li et al. (2019) diskuterar internaliserad homofobi och dess konsekvenser. Heterosexismen och homofobi kan begränsa handlingsutrymmet för HBTQ-par vilket kan leda till exempelvis utanförskap. HBTQ-personer undviker därmed att visa sig som par i samhället, de låter även bli att prata om sin relation i miljöer där deras sexualitet kan framkalla negativa reaktioner. Ursprungsfamiljen kan även ha svårigheter med att acceptera sitt barns sexuella läggning vilket kan leda till att HBTQ-personer har svårt att vara öppna med sin relation för sin omgivning. De blir även drabbade av social stigmatisering på grund av sin sexualitet (Li et al., 2019). Även i rapporten som RFSL (2018) skrivit, nämns det att människor som varit med om homofobiska hatbrott börjar tona ner sitt könsuttryck, sin personlighet eller slutar göra saker de tidigare ansett som självklara. Även par slutar med att visa sin kärlek öppet bland folk och berättar inte heller att de är ihop på grund av rädsla för hatbrott. En man uttrycker sig så här:

”Tidigare hade jag kanske längre örhängen eller dylikt men så klär jag mig aldrig numera. Det skulle bara leda till bråk, våld och problem i allmänhet. Vissa plagg och detaljer leder till konsekvenser som är svåra att hantera i vardagen” - (RFSL, 2018:18).

Våldsutsatta kan påverkas i stor grad av det våld dem utsätts för. Detta kan visa sig genom en förändrad självbild och självkänsla samt hur personen uppför sig i olika sociala sammanhang. Bland HBTQ-personer kan det även betyda ett ifrågasättande av deras sexualitet eller könsidentitet. De kan även börja se sig själva som avvikande och relatera problem som uppstår till deras egna identitet. Tankar kan uppstå som såsom: ”Tänk om jag kunde bli kär i någon av ett annat kön istället, då hade detta inte hänt mig” - (RFSL, 2018:45). ”Om jag är i en utsatt position kan det hända mig saker som inte hade hänt om jag tillhört majoritetsgruppen” - (RFSL, 2018:45).

En längtan kan uppstå i samband med att inte tillhöra normen om att vara "normal" och att inte behöva kategoriseras i en viss grupp.

Som tidigare nämnt så upplever HBTQ-personer hatbrott från samhället men kan också uppleva våld i former av våld i nära relationer. Det kan exempelvis ha att göra med att våldsutövaren brukar fysiskt våld men kan även ge sig på personens identitet genom att nedvärdera och använda homofobiska skällsord. Genom att bli utsatt för en sådan typ av kränkning kan detta öka en internaliserad homo-bi- eller transfobi, vilket många HBTQ-personer bär med sig. Ett exempel är bisexuella personer som kan bli ifrågasatta av sin partner på grund av sin sexualitet: *“En kvinna berättade att hon inte kunde titta på en kille utan att hennes flickvän blev svartsjuk och började fråga om hon verkligen älskade henne och tänkte stanna kvar i förhållandet”* - (RFSL, 2018: 24). *“En annan berättade hur hennes flickvän kunde vara för hårdhänt sexuellt medan hon sa 'det ska väl du tåla, du som gillar killar'”* - (RFSL, 2018:24).

För de som inte har berättat om sin sexuella läggning för sin familj kan våldsutövaren använda detta mot dem genom att hota om att berätta detta för deras familj eller omgivning. Detta används som ett effektivt maktmedel från våldsutövaren. Våldsutövaren kan använda sig av detta för att kontrollera och skrämja sin partner. Detta kan även visa sig hos HBTQ-personer som är öppna med sin sexualitet och där våldsutövaren inte är öppen med sin sexuella läggning. De kontrolleras av sin partner på så sätt att partnern bestämmer när de får vara öppna med sin sexuella läggning. Personen får till exempel inte berätta för nya vänner om sin sexuella läggning. Detta kan resultera i isolering och få negativa konsekvenser för självbilden och självförtroendet (ibid.).

En person kan på så vis använda sin partners internaliserade homofobi som ett verktyg till att utöva våld mot personen. Våld kan även yttra sig som ett resultat av tidigare våldsupplevelser. En person som utsätts för hatbrott på grund av sin sexuella läggning eller könsidentitet, kan komma att själv bli våldsam mot dem i sin omgivning. Detta sker efter en lång process av att bli kränkt på grund av sitt levnadssätt, vilket bidrar till en internaliserad homofobi hos personen. Individerna i fråga kan på så sätt komma att normalisera det våld som den utsätts för, eftersom att personen anammar de föreställningar som dem homofobiska påhopp är grundade i. Personen som till en början blivit våldsutsatt som en konsekvens av ett heteronormativt samhälle, kan på så sätt själv komma att rättfärdiga våldet som hen nu utsätter sin partner för på samma sätt (RFSL, 2018; RFSL, 2017).

5.15 Community och dess eventuella isolerande effekt

Xiaomin Li et al. (2019) uppmärksammar hur heteronormativitet och homofobi påverkar samkönade par och därmed hur dessa förhåller sig till samkönat våld. I samhällen där homonegativitet är utbredd eller där icke-heterosexuella par inte är socialt accepterade utgör parrelationen den trygga punkten många gånger, trots att det förekommer våld i relationen. Handlingsutrymmet begränsas för den våldsutsatta partnern i ett samhälle där en inte kan söka stöd som person i en samkönad relation utan att det kommer att ge negativa påföljder. Personen kan vara rädd för hur familj och vänner kommer att reagera på relationen istället för att faktiskt få stöd för sin utsatthet. Risken finns även att den våldsutövande partnern hotar om att avslöja sin partners sexuella läggning för vänner och familj i syfte att kontrollera partnern och att garantera tystnad vad gäller våldet. Utav oro för ett negativt bemötande från både närstående och yrkesverksamma finns risken att våldsoffret väljer att inte prata om våldet eller söka någon typ av samhälleligt stöd (Li et al., 2019; RFSL, 2018).

Det är inte ovanligt att HBTQ-personer vänder sig till andra inom sitt community istället för att söka stöd hos en myndighet. Detta beror på att tilliten till diverse samhällsinstanser är bristande hos HBTQ-personer i jämförelse med andra grupper i samhället (RFSL, 2018; Shin et al., 2020; Elertson & McNiel, 2020; RFSL, 2017). Det kan på så vis kännas tryggt att vända

sig till någon som är införstådd om ens sexuella läggning samt troligen förstår personens särskilda utsatthet. Trots denna trygghet finns även här risk för isolering beroende på hur stort ens community är och hur det påverkar den sociala kontexten. I ett mindre samhälle är risken att alla personer som tillhör det lokala HBTQ-communityt känner varandra. En konsekvens av detta kan bli att personen inte blir trodd eftersom att det går emot den bild som andra har av våldsutövaren, detta är särskilt förekommande i de fall våldsutövaren dessutom är allmänt känd inom gemenskapen. Personen kan vara rädd för att gå emot den gemenskap som annars alltid funnits där när exempelvis närstående personer vänt ryggen (RFSL, 2018). På så vis finns risken att den våldutsatta personen å ena sidan inte vågar söka stöd från samhälleliga verksamheter eftersom att personen är orolig över att bli negativt bemött på grund av sin sexualitet eller rädd för att behöva "komma ut" samt vilka konsekvenser det kommer att bära med sig. Å andra sidan finns risken att den våldutsatta är rädd för att vända sig till sitt community på grund av oro över att inte bli trodd eller att behöva övertyga personer om sin utsatthet. Det kan betraktas som en paradox att den gemenskap som finns där för att stötta slutligen blir det största hindret från att ta sig ur våldet (RFSL, 2018; Shin et al., 2020).

5.16 Bristande insatser och stöd samt våldets osynliggörande

Våldutsatta individer har generellt svårt för att förstå och formulera det våld som dem utsätts för. Detta beror främst på maktaspekten i relationen och till omvärlden. Utifrån en intersektionell analys kan en tänka sig att olika maktsituationer kan komma att påverka uppfattningen av våldet i relationen. Det är oftast lättare att beskriva relationen som dålig istället för att uppmärksamma våldsinslag. När orden brister är det även svårt att söka och erhålla hjälp. På grund av den allmänna bild av att våld i nära relationer är något som endast sker i heterosexuella relationer kan våldet vara svårare att identifiera tidigt. Två kvinnor som är i en relation anses båda vara "potentiella offer" och därför finns ingen risk för partnervåld i relationen. Kvinnor i samkönade parrelationer söker oftare hjälp för att de vet att något inte står rätt till i relationen, de blir illa behandlade av sin partner men definierar nödvändigtvis inte beteendet som våld (RFSL, 2018). Det förekommer ofta att kvinnor i samkönade parrelationer inte berättar om sexuella övergrepp i relationen. Detta på grund av föreställningen om att kvinnor "inte gör sådant" samt för att dem känner oro för att inte bli trodda eller betraktas som överdrivna (ibid.).

HBTQ-personer upplever många gånger att de har färre ställen att vända sig till vad gäller stöd för personer som blivit utsatta för partnervåld. Hur stödet utformas för dessa individer beror på flera variabler (Shin et al., 2020). Dels handlar det om hur individen som söker stöd förhåller sig till situationen. Om personen är öppen med sin sexuella läggning och om sin relation till sin partner kan det göra det lättare för en yrkesverksam på en stödverksamhet att erbjuda rätt typ av hjälp och stöd. Om personen inte är öppen med sin sexualitet eller har svårigheter för att förklara hur relationen faktiskt ser ut är risken större att personen inte får det stöd som personen behöver. HBTQ-personer går många gånger med på ett så kallat "villkorat stöd". När en HBTQ-person söker stöd och flera gånger behöver rätta personen den pratar med angående personens heteronormativa bemötande kan stödet ses som villkorat. Detta uppstår när en yrkesverksam inte kommer ihåg det som den stödsökande personen säger eller inte låter sig bli tillrättavisad när den hjälpsökande individen rättar den yrkesverkssammas heteronormativa språkbruk (RFSL, 2018). I den intersektionella teorin uppmärksammas även att vissa attribut värderas högre och på så vis erhåller mer makt. I ett heteronormativt samhälle värderas därmed HBTQ-specifika uttryck och språkbruk lägre än dem heteronormativa. Detta kan komma att påverka insatsernas kvalitet för HBTQ-personer (RFSL, 2018; Mattsson, 2015).

Enligt RFSL:s (2017) rapport framgår det att HBTQ-personers förtroende för vården är väsentligt större än andra samhällsinstanser. Därför bör yrkesverksamma inom hälso- och sjukvården lägga resurser på att informera om annan tillgänglig hjälp som finns att få. I RFSL:s (2018) rapport tydliggörs dessutom att HBTQ-personer inte misstror de yrkesverksammans kompetens. Trots denna tillit till dem yrkesverksammans arbetskompetens finns dock en oro vad gäller dessa personers kunskap och bemötande av individer med icke-normativ könsidentitet eller sexuell läggning (RFSL, 2018; Elertson & McNeil, 2020; RFSL, 2017). Detta kan leda till osäkerhet och tvivel till att söka samhälleligt stöd. En konsekvens av detta är att HBTQ-personer inte söker stöd i samma omfattning som andra personer. I sin tur leder detta till att yrkesverksamma inte får någon klinisk erfarenhet av att arbeta med HBTQ-personer (RFSL, 2018).

5.17 Socialtjänstens arbete med våld i nära samkönade relationer

Ekström (2018) uppmärksammar att det är kommunerna som har det yttersta ansvaret att se till att de som befinner sig i kommunen får den hjälp och det stöd som dem behöver. Detta framgår i Socialtjänstlagen (2001:453), i 2 kap. 1 § SoL för att vara exakt. Det formella ansvaret för arbetet som sker inom den kommunala socialtjänsten ligger hos den politiskt valda socialnämnden. Till socialnämndens uppgifter hör exempelvis att ge stöd och vård samt svara för omsorg och service. Enligt målformuleringarna i lagstiftningen har socialtjänsten till uppgift att värna om varje individs sociala och ekonomiska trygghet, aktivt deltagande i samhällslivet och jämlikhet i levnadsvillkor. Socialtjänsten som verksamhet ska bygga på respekt för människors självbestämmanderätt och integritet samt fokusera på att frigöra och utveckla både enskildas och grupperns egna resurser (Ekström, 2018).

Socialtjänsten bär det huvudsakliga ansvaret för att tillhandahålla våldsutsatta vuxna både stöd och skydd. Detta ställer krav på rättssäkra handläggningar samt på resurser och kompetens (Moser Hällen & Sinisalo, 2018). Ett perspektiv som behöver belysas är hur detta ansvar ser ut i relation till våld i samkönade relationer. Våldsutsatta personer känner många gånger en oro över vad socialtjänstens insyn kommer att innebära. Många tror att dem kommer att vara tvungna att lämna sin partner eller att partnern kommer att informeras om kontakten med socialtjänsten, vilket inte är riktigt (ibid.). Denna oro kan även förstärkas om personen på flera sätt är isolerad och befinner sig i en beroendeställning till sin partner, vilket kan vara en konsekvens av en rådande maktobalans i relationen. Denna risk är större för personer som lever i samkönade relationer. Denna risk kan därtill analyseras ur ett intersektionellt perspektiv. En av anledningarna är att paret redan har en strukturellt underordnad position i relation till samhället då de avviker från den heteronormativitet som råder. Risker är därför större att samkönade partners finner stor trygghet hos varandra och inte hos diverse stödverksamheter trots utsattheten. Detta eftersom att insatserna inte är utformade för HBTQ-personer (RFSL, 2017). De flesta söker stöd och hjälp för sin utsatthet först när situationen inte längre är hållbar, det kan handla om en allvarlig våldshändelse där polisen tillkallats. Socialtjänsten arbetar på så vis ofta utifrån en position där krishantering är det mest nödvändiga (Moser Hällen & Sinisalo, 2018).

En stor del av socialtjänstens arbete börjar i mötet med den våldsutsatta personen. Hur denna person bemöts lägger grunden för både återhämtningen från en traumatisk upplevelse men även tilliten till verksamheten. Om personen får ett bra stöd från början är sannolikheten större för att bearbetningen av traumat underlättas samt att svårighetsgraden av traumat kan reduceras. Här ligger stor vikt i att socialarbetarna är medvetna om sin makt utifrån sin yrkesroll. Risker är redan stora att HBTQ-personer på olika sätt känner sig maktlösa i kontakt med diverse myndigheter (Moser Hällen & Sinisalo, 2018). För personer i samkönade

parrelationer finns även risken för att våldstrauman blir mer omfattande om våldet är knutet till personens sexualitet eller könsuppfattning (RFSL, 2018). En individ som blivit utsatt för våld av en partner är i behov av att mötas med respekt och medkänsla. Att bli bemött med det motsatta kan komma att leda till sekundär viktimisering, vilket innebär att personen upplever en upprepning av känslan av utsatthet och kränkning (Moser Hällen & Sinisalo, 2018). Personer som lever i samkönade parrelationer upplever oftare att de är offer för sekundär viktimisering i kontakt med diverse myndigheter i jämförelse med sina heterosexuella motparter. Detta beror på att det sociala arbetet på flera sätt är heteronormativt utformat vilket även påverkar de yrkesverksammas förutfattade meningar och förhållningssätt. Detta kan även betraktas som en typ av maktutövning. Detta eftersom att fördomar och heteronormativa handlingar reproducerar föreställningen om att heteronormativitet är det eftersträfvansvärda. Arbetet som sker vad gäller våld i nära relationer sker dessutom på kommunal nivå, vilket gör det svårare att mäta den generella kompetensen inom hela verksamheten, i relation till våld i samkönade parrelationer (Moser Hällen & Sinisalo, 2018; RFSL, 2017).

Socialtjänsten använder en del standardiserade bedömningsinstrument i sin bedömning av våldsärenden. I så tidigt skede som möjligt görs en riskbedömning för att kunna bedöma om personen är i behov av en akut skyddsåtgärd, såsom en placering på skyddat boende. En riskbedömning kan göras vid första mötet eller i telefonsamtal med den våldsutsatta personen. En riskbedömning kan många gånger vara en ögonöppnare för individen då personen under förloppet inte sett allvarligheten i våldsutövningen. Detta sker ofta som ett resultat av en lång normaliseringsprocess (Moser Hällen & Sinisalo, 2018). Socialstyrelsen har tagit fram ett bedömningsinstrument som heter FREDA-farlighetsbedömning. Detta verktyg ska utgöra ett stöd för socialnämnden i deras arbete med att bedöma risken för ytterligare våld och dödligt våld. Moser Hällen & Sinisalo (2018) förklarar att yrkesverksamma upplever att ärendet tas på större allvar av individen själv men även av andra samverkande myndigheter vid användandet av ett standardiserat bedömningsinstrument (Moser Hällen & Sinisalo, 2018). FREDA-bedömningsmetoderna är könsneutrala och är endast utformade efter att bedöma risk för våld vilket möjliggör inklusivitet för HBTQ-personer. Trots detta är det socialarbetare som utför bedömningen och personens bedömning kan komma att färgas av fördomar eller heteronormativa föreställningar. Det framgår dessutom inte om den intersektionella aspekten beaktas i dessa metoder (Moser Hällen & Sinisalo, 2018; RFSL, 2018).

5.18 Hälso- och sjukvårdens arbete med våld i samkönade relationer

Ett flertal våldsutsatta personer kommer i kontakt med sjukvården till följd av fysiska skador orsakade av våldshandlingar men likaså mer diffusa åkommor som härstammar i våldsutsatthet. Besvär som sömnsvårigheter, ångest och somatiska smärtor kan tyda på våldsutsatthet. Om yrkesverksamma inom vården har god kännedom om hur våld i nära relationer kan påverka den allmänna hälsan, finns goda möjligheter till att upptäcka våldet och därtill erbjuda stöd och hjälp samt hänvisa personen vidare till andra stödverksamheter. Våld i nära relationer orsakar ett stort mänskligt lidande och kostar även samhället stora summor pengar. När våldsutsatthet upptäcks i tidigt skede kan felbehandlingar, feldiagnostiseringar samt missriktade insatser undvikas. Både somatisk och psykiatrisk vård finns att erhålla för personer som utsätts för våld i nära relationer (Moser Hällen & Sinisalo, 2018). Hälso- och sjukvårdens arbete med våldsutsatta personer regleras främst av Hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), Tandvårdslagen (1985:125), Socialstyrelsens allmänna råd och föreskrifter (SOSFS 2014:4) och Patientlagen (2014:821). Syftet med hälso- och sjukvården är att främja en god hälsa för hela befolkningen. Med detta sagt ska patienterna erbjudas omsorgsfull och professionell hälso- och sjukvård av hög kvalitet som även förenas med vetenskap och en evidensbaserad praktik (Moser Hällen & Sinisalo, 2018). Trots detta påverkas människor

både av individuella förutsättningar men även av samhälleliga strukturer. En persons individuella förutsättningar kan handla om psykisk kapacitet därutöver kan förutsättningar se olika ut utifrån en intersektionell standpunkt. En person som på flera sätt är underordnad i samhället riskerar att ha sämre hälsa på grund av sin underordning medan personer som har en överordnad position många gånger får tillgång till bättre vård och insatser. Våld i nära relationer påverkar människor på olika sätt beroende på våldets karaktär och personens individuella förutsättningar. Ett exempel på är att sexuellt våld kan kopplas till depression, missbruk och ångestproblematik. Fortlöpande fysiskt våld kan resultera i kronisk smärta, mag- och tarmbesvär och psykiska problem. Erfarenheter av våld är dessutom starkt knutet till ohälsa senare i livet (Moser Hällen & Sinisalo, 2018; RFSL, 2017).

Moser Hällen & Sinisalo (2018) belyser att personal med kompetens om våld i nära relationer oftare ställer frågor om våld till sina patienter. Att få frågan kring våld kan i vissa fall vara en avgörande faktor till att en person inser sin utsatthet. Hälso- och sjukvården har en stor möjlighet till att upptäcka våld i samkönade parrelationer. Detta eftersom att HBTQ-personer innehar en större tillit till hälso- och sjukvården i jämförelse med andra samhällsinstanser, vilket innebär att chansen är stor att det är dit som den våldsutsatta vänder sig först (Moser Hällen & Sinisalo, 2018; RFSL, 2017). Om en yrkesverksam har kunskap om våld i nära relationer är chansen större att rätt frågor ställs och därmed kan stöd ges tidigare. Kompetens inom ämnet är ännu viktigare i arbetet med våld i samkönade relationer. Detta eftersom att kunskap och kompetens om HBTQ-personer och deras särskilda utsatthet kan innebära ett undvikande av stereotypa värderingar och heteronormativa utgångslägen för våldet. Hälso- och sjukvården har ett ansvar att erbjuda god vård till alla människor. För att kunna nå sitt mål krävs insikt och intresse för våld i samkönade relationer samt för HBTQ-personers liv och förutsättningar. Detta möjliggörs genom aktiv kompetenshöjning av HBTQ-frågor samt en förståelse för den intersektionella ordningen och dess påföljder (Länsstyrelserna, 2018; Moser Hällen & Sinisalo, 2018).

5.19 Hur kan de som arbetar med våldsutsatta HBTQ-personer fördjupa sitt arbete?

Utifrån ovanstående resultat går det att påstå att det finns en bristande kunskap om våldsutsatta HBTQ-personer samt en brist på rätt bemötande av dessa individer (Elertson & McNiel, 2020; RFSL, 2018; RFSL, 2017). Eftersom att förtroendet för vården är väsentligt större än andra samhällsinstanser, är det särskilt viktigt att yrkesprofessionella inom hälso- och sjukvården samt socialtjänsten håller sig uppdaterade gällande HBTQ-frågor. Det är även viktigt att dem får fortlöpande utbildning för att ha rätt verktyg till att kunna ge stöd till alla typer av människor (RFSL, 2017). RFSL (2018) samt RFSL (2017) lyfter en del aspekter som alla bör ha i åtanke i arbetet med våld i samkönade relationer. Dessa handlar främst om kunskap, språk och bemötande. Dem menar att alla typer av verksamheter som behandlar dessa frågor bör utföra en inventering, detta bör göras i syfte att kasta ljus på vad som funkar och vad som behövs förbättras inom verksamheten. Den specifika verksamheten kan börja med att orientera sig inom sin specifika målgrupp. Vilken målgrupp är det som söker sig till verksamheten och vilka ämnen behöver den yrkesverksamma lyfta i sina samtal med denna målgrupp för att kunna utföra en tillfredsställande insats. Vilken kunskap finns gällande olika människors livsvillkor och förutsättningar beroende på deras kön och sexuella läggning m.m. En inventering av verksamheten och dess styrkor samt svagheter underlättar uppmärksammandet av HBTQ-specifika erfarenheter av partnervåld (RFSL, 2018; RFSL, 2017). Utöver detta behövs fler stödverksamheter med HBTQ-kompetens. Den egna verksamheten kan HBTQ-certifieras eller ta reda på om det finns organisationer som arbetar med specifikt våld i samkönade parrelationer och på så sätt skapa kontakt och samarbeta

(RFSL, 2018). Elertson & McNiel (2020) belyser vikten av interprofessionellt samarbete mellan verksamheter för att kunna ge så bra stöd som möjligt till våldsutsatta personer. Dem förklarar att olika verksamheter kan stödja varandra i sitt arbete genom att dela med sig av erfarenheter, kunskap och tillvägagångssätt (Elertson & McNiel, 2020; RFSL, 2018; Länsstyrelserna, 2018; Moser Hällen & Sinisalo, 2018). Det är även viktigt att verksamheter samordnar sina insatser i syfte att den våldsutsatta personen ska slippa behöva återupprepa traumatiska händelser mer än nödvändigt. Samverkan skapar även förtroende vilket påverkar personens förutsättningar till ett eventuellt uppbrott och läkning (Moser Hällen & Sinisalo, 2018).

När det kommer till språk och kommunikation ligger stor vikt på ett mer inkluderande vokabulär. För att kunna åstadkomma detta behövs en kartläggning av både det skrivna och talade språket i verksamheten. Vilka ord används för att beskriva olika individers sexualitet, nära relationer och identitet? Vilka begrepp används flitigt och är dem inkluderande? Vilka kanaler används för att nå målgruppen och vad kommuniceras i dessa? Verksamheten kan även kolla över dem olika diskrimineringsgrunderna som finns, i syfte att fördjupa sin analys och undvika exkluderande språkbruk och handlingar. En verksamhet som väljer att benämna sig som kvinnofrämjande kan ofrivilligt få våldsutsatta homosexuella män att bli tveksamma till om dem kan vända sig till verksamheten. Dessa olika aspekter spelar roll i hur välkomnande och inkluderande HBTQ-personer uppfattar verksamheten. Detta påverkar i sin tur om miljön anses öppen och trygg, vilket kan leda till effektivare samtal där brottsoffret vågar berätta om sin utsatthet (RFSL, 2018).

Vid granskningen av bemötandet bör fokus ligga på att se över hur dem yrkesverksamma ställer frågor samt hur det direkta mötet utspelar sig. Dem yrkesverksamma behöver rannsaka sig själva och reflektera kring vilka normer och förutfattade meningar dem tar med sig in i mötet med dem stödsökande individerna. Spelar individens kön roll i bedömningen av om en stödsats behövs och hur denna ska utformas? Påverkar personens identitet hur personen kategoriseras och på vilket sätt influerar denna kategorisering bedömningen av insats? Verksamheter som arbetar med våld i samkönade relationer, eller i våld i alla typer av parrelationer, bör sträva efter ett "likvärdigt bemötande". Ett likvärdigt bemötande minimerar därutöver den maktobalans som redan råder utifrån att personen söker stöd hos en yrkesverksam person. Genom att använda ett neutralt språk samt använda det namn, pronomen och termer som personen själv använder skapar en bra grund för tillit. I en sådan miljö är risken mindre för att den stödsökande individen ska behöva "utbilda" den yrkesverksamma. Ett likvärdigt bemötande ger även varje individ möjligheten till att själv välja att "komma ut" för personen eller ej (ibid.). Vissa HBTQ-personer är inte öppna med sin sexualitet och är därmed inte heller öppna med sin relation till sin partner. Om stödverksamheten tillämpar ett likvärdigt bemötande behöver den stödsökande personen inte känna sig tvingad till att komma ut för att kunna få rätt stöd (RFSL, 2018; Li et al., 2019). Ett likvärdigt bemötande möjliggör därav en neutral utgångspunkt för yrkesverksamma i sitt arbete och här finns även chansen att fånga upp de personer som annars faller mellan stolarna (RFSL, 2018).

AVSLUTANDE DISKUSSION

I detta avsnitt kommer en diskussion av studien att redovisas. Utifrån de resultat som framkommit i föregående kapitel följer en diskussion där tre framgående teman diskuteras och resoneras kring. I detta kapitel förekommer diskussion kring hur teori knyter an till resultat och analys likaså förenas summan av studien med uppsatsens frågeställningar och syfte.

6.1 Det patriarkala samhället i relation till intersektionalitet och makt

Ett återkommande tema som går att se i denna studie är hur våldet ses som en produkt av ett patriarkalt samhälle. Utifrån ett intersektionellt perspektiv, där olika kategoriseringar skapar makthierarkier, kan våld i nära relationer betraktas som ett resultat av att försöka erhålla makt eller att behålla den maktställning som en besitter i relation till samhället. Bilden av att fysiskt våld är acceptabelt, normaliserat eller till och med eftersträvanvärt i vissa avseenden, upprätthålls av strukturella sociala regler. Denna företeelse visar sig även i samkönade parrelationer. Denna information kan anses synnerlig eftersom att personer i samkönade relationer är av samma kön och därmed är inte den ena individen strukturellt överordnad den andra per automatik. I en heterosexuell relation består relationen redan från början av en strukturell maktobalans i och med att män är överordnade kvinnor likaså är kvinnor underordnade män. Trots att samkönade relationer består av två individer av samma kön påverkas dessa personer likväl av rådande maktstrukturer och rådande könsordning. Anledningen till detta går att finna i den intersektionella analysen. Som dem komplexa varelser som människor är, besitter vi olika egenskaper och tillhörigheter. En kvinna kan exempelvis vara i en lesbisk relation men samtidigt tillhöra överklassen och praktisera islam i ett kristet majoritetssamhälle. Samma kvinnas partner kan vara invandrare men samtidigt inneha ett prestigefullt yrke. Dessa olika attribut och tillhörigheter påverkar deras olika maktställningar i samhället, både negativt och positivt beroende på social kontext. Fastän att detta par möjligtvis betraktas som relativt jämlika i sin position till varandra av omgivningen, kan snabba maktskiftet ske. Kvinnorna besitter olika makt beroende på den sociala kontext som råder i situationen, vilket även kommer att påverka maktdynamiken i relationen samt den eventuella våldsbenägenhet som kan komma att bli ett resultat av maktinstabiliteten.

En av kvinnorna i ovanstående exempel är mer normativt maskulint kodad och den andra är mer normativt feminint kodad. En kan tänka sig att mer normativt maskulina uttryck erhåller mer makt eftersom att mannen trumfar kvinnan i maktavseendet. I vissa fall kan detta stämma, exempelvis i sammanhang där kvinnan med maskulint kodade uttryck visar sin uppskattning och sakkunnighet inom sportfrågor i en situation där det är eftertraktat men inte förväntat av en kvinna. Trots detta kan sådana handlingar anses som normbrytande beteende i vissa sammanhang, ett exempel hade varit om hon hade haft samma diskussion om sport med några familjemedlemmar som inte anser att det är intressen hon bör ha som kvinna. Makt är således starkt förankrat i strukturella förhållanden men likaså sociala sammanhang. Utifrån resultatet som presenterades i föregående kapitel visar det sig även att en maktobalans i relationen kan leda till våldshandlingar. Denna maktobalans kan handla om makt i relation till omvärlden, inklusive vänner och familj, men även om hur personerna framstår i relation till varandra. En person som själv på flera sätt är underordnad sin partner kan komma att bruka våld i syfte att ta eller återta kontroll och på så vis även makt. Likaså kan den överordnade partnern bruka våld för att bibehålla sin makt i relationen men även i ögonen av omgivningen.

Oavsett vad som orsakar våldet är det tämligen tydligt att alla människor befinner sig under patriarkatets paraply. De normer och strukturer som anses eftersträvansvärda är en produkt av ett samhälle där attribut graderas samt belönas eller bestraffas. Detta går inte att förbises i analysen av våld i samkönade parrelationer.

6.2 Homofobi - hatet med många konsekvenser

Homofobi beskrivs av många forskare som en företeelse som riskerar att medföra starka negativa konsekvenser för offret av dem homofobiska handlingarna. Inom forskningen uppmärksammas även att homofobi har en stor påverkan på HBTQ-personer generellt men även de HBTQ-personer som utsätts för våld i nära relationer. Resultatet visar att homofobin påverkar HBTQ-personer på flera olika sätt.

Dock ser vi i resultatet att homofobins påverkan kan komma att spela roll även i samkönade parrelationer genom att de bland annat inte vågar visa upp sina relationer men även då de även kan utsätta varandra för homofobi sinsemellan. Exempel på hur homofobi kan yttra sig i ett samkönat par kan vara att berätta om den andra partners sexuella läggning för partners omgivning, uttrycka att partnern är sämre på grund av sin sexualitet eller genom att rättfärdiga våldshandlingar med att projicera sin egna internaliserade homofobi på den andra partnern. Homofobin kan därmed även resultera i psykiskt våld mellan paren. Detta fenomen är inte något som vi tidigare reflekterat över. Det har sedan länge framgått i forskningen att samhället är heteronormativt utformat och på flera sätt reproducerar gamla föreställningar om HBTQ-personer. Utifrån resultat och analys framgår det även att homofobin på flera sätt präglar relationer mellan HBTQ-personer, vilket hade varit intressant att vidare analysera.

Av resultatet går det även att konstatera att homofobin samt att bli utsatt för våld i nära relationer har en stor påverkan på HBTQ-personers självbild och självförtroende. De kan bland annat se sig själva som avvikande och "onormala". Många HBTQ-personer upplever dock en rädsla för att söka stöd då det finns en rädsla av att bli negativt bemötta, eller till och med homofobiskt bemötta. Detta blir problematiskt då HBTQ-personer hindras från att söka den hjälpen de behöver på grund av deras sexuella läggning, vilket resulterar i isolering och att de känner sig utstötta från samhället. De tvingas därmed stanna kvar i destruktiva relationer och blir utlämnade till varandra. De har således inte samma möjligheter att söka hjälp och stöd som personer i icke-samkönade relationer har. Då vi lever i ett samhälle som styrs av heteronormativa föreställningar är det således viktigt att vi bryter dessa mönster, för att alla personer ska bli lika behandlade i vårt samhälle och känna sig lika trygga i att söka den hjälpen de behöver.

6.3 Arbetets utformning och den mänskliga faktorn

Utifrån resultatet kan en uppmärksamma att både socialtjänsten samt hälso- och sjukvården strävar efter att deras arbete ska vara inkluderande och fördomsfritt. Detta går att basera på hur deras reglerande lagar är utformade efter att bemöta alla människors behov. Därtill beskriver dessa verksamheter att deras bedömningsmetoder och bedömningsinstrument är könsneutrala och syftar till att tillämpas på alla vuxna människor som blir utsatta för våld i en parrelation. Med utgångspunkt i denna vetenskap skulle en vilja tro att det inte finns några särskilda brister vad gäller just arbetet med våld i samkönade parrelationer. Trots detta upplever många individer i samkönade relationer, samt HBTQ-personer i övrigt, som kommit i kontakt med dessa instanser att diverse stödverksamheters bemötande, kunskap och intresse är bristande. Upphoven till denna omständighet kan bero på ett flertal ting. En av dem kan vara den mänskliga faktorn i arbeten som utförs av individer för andra individer. Faktum är att

en verksamhet kan lägga ner massor av tid, energi och ekonomiska medel på att förnya sin verksamhet och göra den mer inkluderande. Oberoende av detta engagemang är det likväl människor som bemöter sina klienter och omsätter dessa förnyade verktyg i praktiken. Om yrkesverksamma inte har något intresse av att utveckla sin analys i frågan eller till och med inte har insett sin okunskap om ämnet, återfinns risken att personer i samkönade parrelationer inte får det stöd som dem behöver och är berättigade till. Detta kan handla om enstaka individer, men kan även betraktas som ett strukturellt dilemma. Vissa yrkesverksamma kan på grund av individuella omständigheter välja att inte reformera sina arbetssätt samt vägra inhämta ny kunskap om ämnen som är för dem okända. Det kan trots detta även handla om hur samhället är utformat. Bortsett från hur samhället och statliga myndigheter utvecklas samt förnyar sina arbetssätt och försöker motverka fördomar, är samhället trots allt heteronormativt. Heteronormativa föreställningar och referensramar kan komma att förhindra en yrkesverksam persons villighet till att välja att arbeta på ett mer inkluderande sätt. En annan aspekt som en inte bör blunda för är faktumet att vissa HBTQ-personer upplever att de inte blivit bra bemötta av stödverksamheter. Risken blir därmed större att dessa individer inte vill söka sig till dessa verksamheter igen. Det som dock kan hända under denna tid är att verksamheterna lär sig av sina misstag och förbättrar sina metoder. Om personer i våldsamma samkönade relationer väljer att inte söka stöd kommer personalen inte få någon klinisk erfarenhet av att arbeta med dessa ärenden. Risken blir därmed att utvecklingen av nya arbetssätt och metoder förlängs som ett resultat av denna omständighet. Detta kan komma att leda till en ond cirkel som blir svår att bryta.

Referenslista

- Baker, Nancy L.; Buick, Jessica D.; Kim, Shari R.; Moniz, Sandy & Nava, Khristina L. (2013). Lessons from Examining Same-Sex Intimate Partner Violence. *Sex Roles: A Journal of Research*, 69 (3-4): 182-192.
- Butler, Judith. (2007). *Genustrubbel. Feminism och identitetens subversion*. Göteborg: Daidalos.
- Carvalho, Amana F.; Lewis, Robin J.; Derlega, Valerian J.; Winstead, Barbara A. & Viggiano, Claudia. (2011). Internalized Sexual Minority Stressors and Same-Sex Intimate Partner Violence. *Journal of Family Violence*, 26 (7): 501-509.
- Crenshaw, Kimberlé. (1991). "Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color". *Stanford Law Review*, 43 (6): 1241–1299.
- David, Matthew & Sutton, Carole D. (2016). *Samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Denscombe, Martyn. (2018). *Forskningshandboken: För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Fjärde uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Drescher, Jack. (2016). An Interview with George Weinberg, PhD. *Journal of Gay & Lesbian Mental Health*, 20 (1): 87-93.
- Ekström, Veronica. (2018). Socialtjänstens ansvar enligt lagstiftningen. I: Moser Hällen, Linn & Sinisalo, Eveliina. (red.). *Våld i nära relationer: Socialt arbete i forskning, teori och praktik*. Stockholm: Liber.
- Elertson Kathleen & McNeil, Paula L. (2020). Answering the Call: Educating future nurses on lgbtq healthcare. *Journal of Homosexuality*, 1–12.
- Eriksson Barajas, Katarina; Christina Forsberg & Yvonne Wengström. (2013). *Systematiska litteraturstudier i utbildningsvetenskap: Vägledning vid examensarbeten och vetenskapliga artiklar*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Forsberg, Christina & Wengström, Yvonne. (2016). *Att göra systematiska litteraturstudier: Värdering, analys och presentation av omvårdnadsforskning*. Fjärde uppl. Stockholm: Natur & Kultur.
- Föreningarna. (1993). *FN:s deklaration om avskaffande av våld mot kvinnor (The Declaration on the Elimination of Violence against Women)*. New York: FN.
- Hassouneh, Dena & Glass, Nancy. (2008). The Influence of Gender Role Stereotyping on Women's Experiences of Female Same-Sex Intimate Partner Violence. *Sage Journals*, 14 (3):310-325.
- Heimer, Gun; Annika Björck, Ulla Albért & Ylva Haraldsdotter. (2014). *Våldsutsatta kvinnor – samhällets ansvar*. Tredje uppl. Lund: Studentlitteratur.

- Island, David & Letellier, Patrick. (1991). *Men Who Beat the Men Who Love Them: Battered Gay Men and Domestic Violence*. Routledge: New York.
- Kubicek, Katrina; McNeeley, Miles & Collins, Shardae. (2015). "Same-Sex Relationship in a Straight World": Individual and Societal Influences on Power and Control in Young Men's Relationships. *Journal of Interpersonal Violence; Thousand Oaks*, 30 (1): 83-109.
- Lafleur, Sarah. (2015). Where Else Could That Ever Happen? The Reproduction of Heteronormative Masculinity on a Catholic College Campus. *Humanity & Society; Thousand Oaks*, 39 (3): 274-293.
- Lamontagne, Erik; d'Elbée, Marc; Ross, Michael W.; Carroll, Aengus; du Plessis, André; et al. (2018). A socioecological measurement of homophobia for all countries and its public health. *European Journal of Public Health*, 28 (5): 967-972.
- Li, Xiaomin; Cao, Hongjian; Zhou, Nan & Mills-Koonce, Roger. (2019). Internalized Homophobia and Relationship Quality Among Same-sex Couples: The Mediating Role of Intimate Partner Violence. *Journal of Homosexuality*, 1-25.
- Lykke, Nina. (2010). *Feminist studies: a guide to intersectional theory, methodology and writing*. Routledge: New York.
- Länsstyrelserna. (2018). *Intersektionella perspektiv på våld i nära relationer*. Skåne: Länsstyrelsen.
- Mackinnon, Catharine A. (1989). *Toward a Feminist Theory of the State*. London: Harvard University Press.
- Mason, Gail. (1997). Boundaries of Sexuality: Lesbian Experience and Feminist Discourse on Violence Against Women. *Australasian Gay and Lesbian Law Journal*, 7: 41-56.
- Mattsson, Tina. (2015). *Intersektionalitet i socialt arbete: Teori, reflektion och praxis*. Andra uppl. Malmö: Gleerups.
- Merrill, Gregory S. (1996). Ruling the Exceptions: Same-Sex Battering and Domestic Violence Theory. I: Renzetti, Claire M. & Mileys, Charles H. (red.). *Violence in Gay and Lesbian Domestic Partnerships*. New York: Routledge.
- Moser Hällen, Linn & Sinisalo, Eveliina. (2018). Hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer. I: Moser Hällen, Linn & Sinisalo, Eveliina. (red.). *Våld i nära relationer: Socialt arbete i forskning, teori och praktik*. Stockholm: Liber.
- Moser Hällen, Linn & Sinisalo, Eveliina. (2018). Mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer i en samhällskontext. I: Moser Hällen, Linn & Sinisalo, Eveliina. (red.). *Våld i nära relationer: Socialt arbete i forskning, teori och praktik*. Stockholm: Liber.
- Moser Hällen, Linn & Sinisalo, Eveliina. (2018). Socialnämndens handläggning av våld i nära relationer. I: Moser Hällen, Linn & Sinisalo, Eveliina. (red.). *Våld i nära relationer: Socialt arbete i forskning, teori och praktik*. Stockholm: Liber.

Moser Hällén, Linn & Sinisalo, Eveliina. (2018). Socialnämndens insatser till våldsutsatta vuxna och socialnämndens dokumentation. I: Moser Hällén, Linn & Sinisalo, Eveliina. (red.). *Våld i nära relationer: Socialt arbete i forskning, teori och praktik*. Stockholm: Liber.

Moser Hällén, Linn & Sinisalo, Eveliina. (2018). Vem är den våldsutsatta? I: Moser Hällén, Linn & Sinisalo, Eveliina. (red.). *Våld i nära relationer: Socialt arbete i forskning, teori och praktik*. Stockholm: Liber.

Nationellt Centrum för Kvinnofrid. (2009). *Våld i samkönade relationer*. Uppsala: NCK.

Nationellt Centrum för Kvinnofrid. (2018). *Våld mot hbtq-personer – en forsknings- och kunskapsöversikt*. Uppsala: NCK.

Raghavan, Chitra; Beck, Connie J.; Menke, James Michael & Loveland, Jennifer E. (2019). Coercive Controlling Behaviors in Intimate Partner Violence in Male Same-Sex Relationships: A mixed-methods study. *Journal of Gay & Lesbian Social Services: The Quarterly Journal of Community & Clinical Practice*, 370-395.

Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter. (2019). Begreppsordlista [<https://www.rfsl.se/hbtqi-fakta/begreppsordlista/>]. Hämtat: 2020-05-22.

Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter. (2017). *Förtroende att stärka*. Stockholm: RFSL.

Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter. (2018). *Kunskap och erfarenheter av arbete med våldsutsatta med hbtq-personer*. Stockholm: RFSL.

Rosenberg, Tiina. (2006). *L-ordet: Vart tog alla lesbiska vägen?*. Stockholm: Normal.

SFS 1962:700. *Brottsbalk*

SFS 1982:763. *Hälso- och sjukvårdslag*

SFS 1985:125. *Tandvårdslag*

SFS 2001:453 *Socialtjänstlag*

SFS 2014:821. *Patientlag*

Shin, Richard Q.; Smith, Lance C.; Vernay, Collin N.; Welch, Jamie C.; Sharma, Rajni; et al. (2020). Accessing Counseling Services Where The Rainbow Doesn't Shine: A heterosexism audit study. *Journal of Homosexuality*, 1-20.

SOSFS 2014:4 *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer*. Socialstyrelsens författningssamling.

Stiles-Shields, Colleen & Carroll, Richard A. (2015). Same-Sex Domestic Violence: Prevalence, unique aspects, and clinical implications. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 41 (6): 636-648.

Sörensdotter, Renita. (2008). *Omsorgsarbete i omvandling. Genus, klass och etnicitet inom hemtjänsten*. Stockholm: Makadam.

Vetenskapsrådet. (2017). *God Forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Wendt Höjer, Maria & Åse, Cecilia. (1999). *Politikens paradoxer: en introduktion till feministisk politisk teori*. Andra uppl. Lund: Academia adacta.

Zemsky, Beth. (1990). Lesbian battering: Considerations for intervention. I: Elliott, Pam (red.) *Confronting lesbian battering: A manual for the battered women's movement*. St. Paul: Minnesota Coalition for Battered Women.

Östlundh, Linda. (2017). Informationssökning. I: Friberg, Febe (red.). *Dags för uppsats, vägledning för litteraturbaserade examensarbeten*. Tredje uppl. Lund: Studentlitteratur, Lunds Universitet.